MARINEBLAD

NUMMER 3 | MEI 2014 | JAARGANG 124

UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE VERENIGING VAN MARINEOFFICIEREN

- Financiering marinierskazerne Vlissingen
- Nederland en de *U.S. Maritime Strategy*
- Colijn en Boeke over Oekraïne

En verder

- KVMO *Maritime Shipping Game*
- Jongeren aan het woord

KVMO

www.kvmo.nl

inhoud

'EN MIJN SCRIPTIE IS...'

22

COLUMNS

3 **VOORZITTER KVMO**

18 **SERGEI BOEKE**

19 **KO COLIJN**

MENSEN

20 **MARINIERS EN GOLF**
Tom Wesselingh

22 **EN MIJN SCRIPTIE IS**
Guus van Fulpen

23 **JONGEREN 10X**
Steve Poetiray

29 **WERKGROEP ELDERS ACTIEVEN**
Verslag KVMO *Maritime Shipping Game*

31 **IN MEMORIAM**

ACTUEEL / KENNIS

4 **OPINIE**
Financiering marinierskazerne Vlissingen

8 **BELANGENBEHARTIGING**
Werkbezoek aan de West

12 **KOUDE OORLOG**
Nederland en de *U.S. Maritime Strategy*

24 **HISTORIE**
Van minuutblad tot harde schijf

VASTE RUBRIEKEN

10 **CARTOON**

11 **OPROEP**
Strategische ontwikkelingen

17 **BOEKEN**

30 **KVMO ZAKEN**

31 **ACTIVITEITEN**
Afdelingen

COLOFON

MARINEBLAD
3 | MEI 2014

KVMO

ISSN: 0025-3340

Hoofdredactie:
KLTZ ing. M.E.M. de Natris
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Eindredactie
mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissie
drs. A.A. Bon, LTZ1 ing. J.M.T. Bongartz, LTZA 1 mr. M.D. Fink, LTZT 1 F.G. Marx MSc., LTZSD 2 OC N. de Lange Bc., LTZE 2 OC dr. ir. W.L. van Norden, LTZ 2 OC drs. R.M. de Ruiter, MAJMARNS R.A.J. de Wit

Medewerkers:
mw. drs. Z. Borgeld-Guman, mr. S. Boeke, prof.dr. J. Colijn, KLTZT H. Boomstra (cartoon) MCD (foto's, tenzij anders vermeld)

Adres redactie
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving
Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54

Drukwerk
Èpos|Press
Postbus 1070
8001 BB Zwolle

Advertenties
070-383 95 04

Abonnementen
Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op:
www.kvmo.nl/veelgestelde-vragen
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Copyright Marineblad
Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s).
Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op
www.kvmo.nl/marineblad.

Adreswijziging
Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of **secretariaat@kvmo.nl**

Foto cover:
Kransen ter gelegenheid van Dodenherdenking bij het monument 'Voor hen die vielen' in Den Helder. (foto MCD)

column

De komende dagen staan in het teken van het herdenken van hen die hun leven hebben gegeven voor ons vaderland en het vieren van de bevrijding van de Duitse bezetting.
De afgelopen maand stond in het teken van de crisis in Oekraïne. Het is dan ook niet verwonderlijk dat onze columnisten hier beiden over schrijven. Ko Colijn noemt het een tijdsgewricht dat eens in de 50 jaar plaatsvindt: het fundamenteel opnieuw vaststellen van de machtsverhoudingen in onze wereld. Sergei Boeke duidt de situatie in Oekraïne aan als het herstellen van de vernedering die het Russische volk 20 jaar geleden heeft moeten ondergaan. Over één ding is iedereen het eens: Poetin heeft 'de knuppel in het hoenderhok gegooid' en menig Europeaan, in slaap gesust door de 'Perestrojka', is wakker geschud en in verwarring gebracht. Verwarring, omdat het EU-gedachtegoed, dat oorlog op het Europees grondgebied tot het verleden behoort en dat met dialoog en het toespreken van 'medestanders' op pleinen ver weg van Brussel veel problemen kunnen worden opgelost, geen werkbare strategie blijkt te zijn. Ook op ons 'Haagse Plein' is verwarring ontstaan. Was het dan toch onverstandig om in het belang van Nederland Defensie te minimaliseren?

Onlangs heeft de VVD voor het eerst sinds jaren, mede onder druk van de kleine christelijke partijen, het signaal afgegeven dat er extra geld naar Defensie moet. Dit heeft nog niet concreet geresulteerd in extra budget voor Defensie. Minister Dijsselbloem mag van de 'bevriende' oppositiepartijen de begroting 2015 opmaken. Deze bevriende partijen gaan er hierbij vanuit dat er goed naar hen is geluisterd en dat er in de begroting 2015 extra budget wordt vrijgemaakt voor zowel Defensie als Ontwikkelingssamenwerking.
Voor het eerst sinds vele jaren zou er dus sprake kunnen zijn van een trendbreuk en het lijkt erop dat Prinsjesdag 2014 een dag zonder zwarte rand voor Defensie wordt. Dit is hard nodig, want alleen dan kan de Koninklijke Marine herstellen van de grootscheepse reorganisaties die de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden. Het broodnodige herstel zal niet van de één op de andere dag merkbaar zijn maar het zou een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van het moreel. En dit is weer hard nodig om jong en goed gekwalificeerd marinepersoneel voor de KM te werven en te behouden.
Over tijdsgewricht gesproken: daar is ook sprake van bij de KM. Onlangs heeft viceadmiraal Borsboom te kennen gegeven in september zijn commandantschap over te dragen. Het zal voor eenieder even wennen zijn dat onze 'rots in de branding' een andere functie binnen Defensie gaat vervullen. Ik denk dat ik namens u allen spreek als ik schrijf dat onder zijn bezielende leiding de KM en haar personeel de 'onstuimige zee heeft afgereden' en in veiliger en beschut water is aangekomen. Ik hoop dat onze nieuwe commandant, Generaal der mariniers Verkerk, in het juiste tijdsgewricht stapt om vloot en Korps op te bouwen naar een voor haar taak berekende zeemacht. Een zeemacht die een maritieme natie als Nederland waardig is en die, indien nodig, voldoende is uitgerust om de Nederlandse dan wel bondgenootschappelijke belangen met 'tanden' te kunnen ondersteunen.
In het artikel 'Nederland en de *U.S. Maritime Strategy*' van Cas Crins is er eveneens sprake van een tijdsgewricht. Net als in de jaren zeventig van de vorige eeuw is Rusland vandaag de dag bezig een moderne grote (onderzeeboot)vloot op te bouwen. Echter, toen behoorde Nederland nog tot de grotere marines binnen de NAVO, met een betekenisvolle onderzeebootbestrijdingscapaciteit. Gezien de huidige ontwikkelingen op het wereldtoneel zou het een geruststellende gedachte zijn geweest als we dit anno 2014 nog steeds hadden kunnen zeggen.
Ik wens u veel leesplezier. <

weblog voorzitter
www.kvmo.nl
@voorzitter_kvmo

Dr. Eric Jan de Bakker

De financiering van de nieuwe marinierskazerne in Vlissingen

In 2012 heeft de toenmalige minister van Defensie Hans Hillen besloten om de marinierskazerne in Doorn niet op te knappen, maar om in plaats daarvan nieuw te gaan bouwen in Vlissingen. De reden hiervoor is dat de kazerne in Doorn kampt met ruimtegebrek.

(foto MCD)

De nieuwe kazerne zal tussen 100 en 200 miljoen euro gaan kosten. Dat is veel meer dan in de defensieplannen was gereserveerd voor de renovatie van de oude kazerne. Daar staat tegenover dat de exploitatiekosten op de nieuwe locatie drie miljoen euro per jaar lager zullen zijn.[1]

De Algemene Rekenkamer was kritisch over deze plannen: de investering is in financiële zin risicovol, alternatieven ontbraken en de terugverdientijd van die investering is lang.[2] Minister Hillen wilde van alternatieven niet weten. Wellicht zijn de positieve effecten op de werkgelegenheid in de Vlissingse regio hier de reden voor.

Vorig jaar was de bedoeling dat ook de mariniersopleidingen van Rotterdam naar Vlissingen zouden gaan. Dat zou de terugverdientijd kunnen verbeteren. Minister Jeanine Hennis-Plasschaert heeft dit inmiddels weer afgeblazen, want de gemeente Rotterdam wil graag de mariniers in Rotterdam houden en gaat meebetalen aan de exploitatie van die kazerne.

Private financiering

De verplaatsing van de mariniers uit Doorn naar Vlissingen gaat wel door. De minister heeft aangegeven dat ze overweegt om dit project met privaat geld te laten betalen. De reden hiervoor is dat als een private partij de financiering, bouw èn exploitatie voor haar rekening neemt, dit veel geld bespaart. In vergelijking met financiering van de bouw door Defensie, zou het wel 12,5 tot 17,5 procent goedkoper zijn, volgens de Rijksgebouwendienst.

Ondanks deze voorgespiegelde financiële voordelen houdt de minister nog een slag om de arm want ze schrijft: 'Mocht uit nadere studie blijken dat een andere financieringswijze tot een hogere meerwaarde leidt dan de verwachte 12,5 tot 17,5 procent, dan zou in overleg met het Ministerie van Financiën, daarvoor gekozen kunnen worden.'[3] De minister is er dus nog niet helemaal zeker van of de private financiering doorgaat.

Private financiering van publieke voorzieningen is op zich niet ongewoon. In de 19e eeuw werden in Nederland spoorwegen al zo aangelegd. De overheid verstrekt in een dergelijk geval een concessie aan een consortium om infrastructuur te financieren, aan te leggen en vervolgens langdurig te exploiteren. De tolwegen in Frankrijk zijn hiervan een huidig voorbeeld.

Voor infrastructuur waarvan niet de burger, maar de overheid gebruik maakt, is private financiering betrekkelijk nieuw. Over nieuwbouw voor Defensie was vroeger geen discussie: die werd betaald uit het investeringsbudget. Sinds enige jaren echter is dit niet meer vanzelfsprekend, want Defensie moet aantonen welke wijze van financie-

ring doelmatig is. Dat hoeft niet altijd ten gunste van publieke financiering uit te vallen, zoals het onderzoek van de Rijksgebouwendienst met betrekking tot de kazerne in Vlissingen aantoont.

Andere Defensie projecten waar ten gunste van private financiering is gekozen, zijn de Kromhoutkazerne in Utrecht en het nog op te leveren Nationaal Militair Museum in Soesterberg. Deze keuzes werden onderbouwd met mooie besparingspercentages. Op grond hiervan zijn financiering, constructie en beheer van deze projecten in handen gegeven van private consortia. Defensie betaalt een lease bedrag voor een periode van 25 jaar. Deze werkwijze wordt Publiek Private Samenwerking genoemd (PPS).

Ondanks de voorgespiegelde financiële voordelen houdt de minister nog een slag om de arm

Er is dus een reële kans dat de nieuwe marinierskazerne te maken krijgt met PPS. Voor de marine heeft dit zeker gevolgen, niet alleen financieel, maar ook voor management en beheer van die infrastructuur.

Dit is de aanleiding om bij het vraagstuk van PPS stil te staan. Eerst wordt de werkwijze aangegeven, voorzien van een stukje geschiedenis. Vervolgens wordt de keuze voor private of publieke financiering beschreven. Daarna volgen een kritische beschouwing van de wijze waarop de keuze wordt gemaakt en enkele slotopmerkingen.

De werkwijze van PPS

Nieuwe infrastructuur bij Defensie begint normaal met het vaststellen van de behoefte en met het specificeren van de gewenste bouw. Vervolgens wordt ontworpen, gebouwd, en gefinancierd vanuit het Defensiebudget. Daarna vindt de exploitatie plaats. Bij PPS gaan drie dingen anders:

- De overheid specificeert niet meer wat en hoe er gebouwd moet worden en hoe de exploitatie moet plaats vinden. In plaats daarvan worden de functies, die producten en diensten moeten vervullen, als uitgangspunt genomen. Bij een kantoor bijvoorbeeld gaat het niet meer om kwaliteit van constructie en onderhoud, maar om het aantal werkplekken en de kwaliteit daarvan.
- De overheid gunt financiering, bouw en beheer van infrastructuur aan een privaat consortium voor een lange periode (bijvoorbeeld 25 jaar). De uitzonderlijk lange duur van het contract komt natuurlijk doordat de alternatieve aanwendbaarheid van de infrastructuur gering is: wat moet een onderneming met een tien jaar oude gevangenis of kazerne, waarvan de huur door de overheid wordt opgezegd?
- De overheid betaalt over die 25 jaar een beschikbaarheidsvergoeding.

PPS kan een gunstiger prijs-kwaliteitsverhouding hebben dan de normale werkwijze van de overheid. Dit komt volgens ministeriele publicaties omdat deze drie dingen op elkaar inwerken.[4] Ten eerste dwingt de functionele specificatie van de dienstverlening een consortium om te zoeken naar betere oplossingen. Bijvoorbeeld, een kwalitatief beter, maar duurder, gebouw waardoor de beheerskosten lager zijn. Het optimaliseren van de levenscycluskosten wordt aangemoedigd doordat bouw en beheer beide deel uitmaken van hetzelfde contract.

Ten tweede is van belang dat de vergoeding, die de overheid betaalt voor het gebruik van de infrastructuur gekoppeld is aan geleverde prestaties. Dit is een drijfveer voor het consortium om de gewenste prestaties op behoorlijke wijze te leveren. Een voorbeeld hiervan is dat de overheid pas begint te betalen als ze gebruik kan maken van de faciliteiten. Dit is een motief om de bouw op tijd klaar te hebben.

De combinatie van factoren die PPS voordelig maakt wordt ook in het geval van de marinierskazerne verantwoordelijk geacht voor de besparing. De Rijksgebouwendienst noemt in dit verband ‘Life-cycle optimalisatie, ketenintegratie, verbeterde risicoallocatie en integraliteit van verantwoordelijkheid’.[5]

Geschiedenis PPS

PPS is overgewaaid uit het Verenigd Koninkrijk. Begin jaren negentig was er in dat land te weinig geld voor onderhoud en nieuwbouw van publieke infrastructuur en als gevolg hiervan was de toestand daarvan slecht. Bovendien was er een recessie, waardoor de budgetten niet konden worden verhoogd. De toenmalige conservatieve regering loste dit dilemma op door private partijen toe te staan om te investeren in nieuwe publieke voorzieningen.

Randvoorwaarde was wel dat kon worden aangetoond dat het *value for money* opleverde. Omdat de financieringskosten van een dergelijke oplossing hoger zijn (de overheid leent immers goedkoper), moest die meerwaarde ergens anders van komen. Die werd gevonden door onderhoud en facilitaire voorzieningen bij een project te betrekken. Private partijen konden waar maken dat zij de commerciële risico’s hiervan beter konden beheersen dan de overheid, met lagere kosten als gevolg. Doordat de contractduur lang was, wogen deze lagere jaarlijkse exploitatielasten ruimschoots op tegen de hogere financieringslasten.

Het voordeel voor de overheid van private inbreng was niet alleen dat, ondanks beperkte budgetten, er toch geïnvesteerd kon worden. Private financiering was ook boekhoudkundig aantrekkelijk omdat het niet de staatsschuld en het tekortsaldo van de overheid belastte. Onder leiding van het Britse Ministerie van Financiën is deze methode verder uitgewerkt en geprofessionaliseerd. De Britse Rekenkamer heeft de resultaten regelmatig gecontroleerd en de *value for money* bevestigd.
De meerwaarde en het boekhoudkundig voordeel, hebben begin deze eeuw voor verspreiding van PPS over Europa gezorgd, ook naar Nederland. Dit is de Europese Unie, niet ontgaan.[6] Haar statistisch bureau, Eurostat vond dat het door PPS moeilijk was geworden om de

Locatie van de nieuwe marinierskazerne in Vlissingen.(Foto Google Maps)

schuld en het tekort van landen te vergelijken. Daarom zijn de regels aangescherpt. Private financiering op zich is niet genoeg om dit van de staatsbalans van een land te houden, volgens dit bureau. Hiervoor is eveneens de risicoverdeling tussen overheid en private partijen bepalend.

Bij de private variant moet de overheid een jaarlijkse beschikbaarheidsvergoeding betalen van lange duur

Deze risico's worden door Eurostat verdeeld in:

- constructierisico, van ontwerp en bouw;
- beschikbaarheidsrisico van de bijbehorende faciliteiten gedurende de exploitatiefase;
- vraagrisico, van een mindere of andere vraag van de overheid naar de dienstverlening in de toekomst (nadat het contract is getekend).

Eurostat vindt dat bij PPS private partijen, naast het constructie-risico, ook één van de andere twee risico's volledig moeten dragen. Althans als men de uitgaven voor de constructie niet ten laste van de staatsschuld wil laten komen.

Dit standpunt heeft er toe geleid dat bij PPS meestal het vraagrisico bij de overheid ligt en dat private partijen de overige risico's nemen.

Die bundeling van constructie en volledige exploitatie over 25 jaar zorgt wel voor complexe contracten met hoge transactiekosten van de contractvorming. De verwachte besparingspercentages van de nieuwe marinierskazerne geven wel aan dat de voordelen van PPS deze kosten – althans op papier - ruimschoots compenseren.[7]

De onderbouwing van de financieringskeuze

Voordat een project in de vorm van PPS mag worden uitgevoerd, moet in Nederland, net als in het Verenigd Koninkrijk, meerwaarde worden aangetoond. Dat is dus ook voor de kazerne in Vlissingen gedaan.

De overheid gebruikt hiervoor de zogenaamde 'Publiek-Private Comparator'. Het is een door het Ministerie van Financiën ontwikkelde methodiek, naar Brits voorbeeld. De belangrijkste vragen die met deze methode beantwoord moeten worden zijn:

- Stel Defensie financiert, bouwt en exploiteert infrastructuur op de gebruikelijke wijze. Wat zullen de uitgaven voor de overheid dan zijn over een periode van bijvoorbeeld 25 jaar?
- Stel een privaat consortium financiert, bouwt en exploiteert die infrastructuur, maar de levering van diensten aan Defensie vindt plaats op basis van een functioneel opgestelde behoeftestelling. Wat zullen de uitgaven voor het consortium dan zijn over een periode van 25 jaar?

Een eerlijke berekening van de risico's bij bouw en exploitatie van een project krijgt bij de methode veel aandacht. Die vindt plaats door de risico's in kaart te brengen en in geld te waarderen. Hierbij wordt de waarschijnlijkheid dat een tegenvaller zich kan voordoen vermenigvuldigd met de geschatte financiële omvang van die tegenvaller.

Vervolgens worden voor beide varianten de jaarlijkse uitgaven opgesteld, waarbij de transactiekosten van de varianten worden meegerekend. Daarna worden die kasstromen per variant, rekening houdend met de tijdwaarde van geld, bij elkaar opgeteld. Het project met de laagste financiële waarde geniet dan de voorkeur.

Kritische observatie

Er zijn veel opmerkingen te maken over de manier waarop de overheid de keuze maakt. In een eerdere publicatie is daar reeds op ingegaan.[8] De meeste stof tot nadenken geeft de volgende observatie.

De methode stelt kasstromen vast. Dit zijn in essentie bij de publieke variant, de uitgaven die de overheid moet doen om te bouwen en te exploiteren en bij de private variant de uitgaven van het consortium voor dezelfde activiteiten.

De overpeinzing komt voort uit die vergelijking, want is die wel juist vanuit de overheid gezien? Voor haar zijn de kasstromen van beide opties totaal verschillend. Bij de publieke variant moet de overheid veel geld stoppen in nieuwbouw en daarna jaarlijkse kleinere bedragen in exploitatie. Bij de private variant moet de overheid een jaarlijkse beschikbaarheidsvergoeding betalen van lange duur. Deze bedragen kunnen aanzienlijk zijn. In het geval van de Kromhoutkazerne bijvoorbeeld is een ruwe schatting dat Defensie hiervoor jaarlijks 35 miljoen euro betaalt, over een periode van 25 jaar.[9]

De gevolgen voor de overheid van deze langdurig vastliggende kasstroom kunnen veel groter zijn dan die van de publieke variant. Dit komt door het vraagrisico zoals bedoeld door Eurostat. Een voorbeeld is de vraag naar kantoorvoorzieningen bij de Kromhoutkazerne. De bouw hiervan is gestart toen Defensie meer personeel had en daardoor meer kantoorruimte nodig had dan nu. Daarom wordt deze kazerne, twee jaar na de oplevering, nog steeds niet vol benut, maar betaalt Defensie voor die leegstand wel de beschikbaarheidsvergoeding.[10] Een kleinere omvang van die kantoorruimte is dus eigenlijk gewenst. Als Defensie verantwoordelijk voor het beheer zou zijn, dan zou de overtollige ruimte een andere bestemming kunnen krijgen, door bijvoorbeeld verkoop. Bij PPS gaat dit niet zo gemakkelijk. In dat geval moeten er nieuwe contractonderhandelingen worden gevoerd, waarbij de overheid als contractveranderende partij geen sterke positie heeft. Onnodige uitgaven voor Defensie zijn het gevolg.

Tot slot

Het kennen van de risico's van een project is belangrijk. Terecht besteedt de PPS-methode hier aandacht aan. Bij constructie en beschikbaarheid zijn deze te kwantificeren, want cijfers over kans op en gevolg van tegenvallers zijn voorhanden. Er zijn immers al vele gebouwen neergezet en geëxploiteerd.

Dat is echter niet zo bij het vraagrisico. Welke infrastructurele voorzieningen over tien jaar nodig zijn, is moeilijk op basis van gebeurtenissen in het verleden, in te schatten. De krijgsmacht is qua taakvervulling en omvang de laatste jaren veel veranderd. Men kan niet aannemen dat die veranderingen nu ophouden, maar het is onbekend in welke richting deze gaan. De kans dat de vraag naar infrastructuur in de toekomst hetzelfde blijft of verandert is daarom niet te kwantificeren. Die kans is natuurlijk voor publieke en private financiering hetzelfde. Echter, doordat bij private financiering kasstromen gelijkelijk zijn verdeeld over 25 jaar en contractueel vastliggen, is de financiële flexibiliteit geringer dan bij publieke financiering. Daardoor kunnen de budgettaire gevolgen voor de Defensie van verandering van de vraag bij PPS veel groter zijn dan bij publieke financiering.

De moeite die Defensie heeft om de werkplekken op de Kromhoutkazerne te vullen, doet in ieder geval denken dat bij dat PPS-project onvoldoende is stil gestaan bij het vraagrisico. (foto Jannes Linders).

Die gevolgen kunnen dus niet worden gekwantificeerd en daarom kunnen ze niet worden meegenomen in de berekening die aan de financieringskeuze ten grondslag ligt. De PPS-methodiek geeft wèl de mogelijkheid om niet kwantificeerbare factoren, zoals flexibiliteit, mee te wegen.[11] In hoeverre die bij de keuze voor private financiering van de Kromhoutkazerne en het Militair Museum een rol hebben gespeeld, daarover is niet gepubliceerd. De moeite die Defensie heeft om de werkplekken op de Kromhoutkazerne te vullen, doet in ieder geval denken dat bij dat PPS-project onvoldoende is stil gestaan bij het vraagrisico.

Dit speelt wel een rol bij de kazerne in Vlissingen, want de minister houdt met het oog op de operationele flexibiliteit van de mariniers de duur en omvang van het PPS-contract nog in beraad.[12] Het gebrek aan flexibiliteit kan ook de reden zijn dat de optie wordt opengehouden om toch voor publieke financiering te kiezen als de meerwaarde hiervan groter is dan die van private financiering.

De meerwaarde van een publieke variant ligt dus in het in financiële zin beter kunnen omgaan met de onzekerheid van de vraag naar kazernecapaciteit in de toekomst. Maar als je door toepassing van PPS meer dan 10 procent kan besparen, hoe weeg je dit dan af tegen de financiële gevolgen van die onzekerheid?

Defensie heeft de lastige taak om hier een oplossing voor te vinden. Dit is nodig om onderbouwd tegenwicht te kunnen bieden tegen de twee voordelen van PPS: de besparingen en het niet belasten van de staatsschuld.

KTZA b.d. dr. E.J. (Eric Jan) de Bakker is econoom. Gedurende de periode 2006-2010 was hij werkzaam bij de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie. Hij publiceert over financieel-economische zaken op defensiegebied. Hij is sedert 2007 gastdocent bij het Baltic Defence College in Tartu, Estland.

Noten

1 Minister van Defensie (2012) *Brief* TK 33358-1.
2 Algemene Rekenkamer (2012) *Brief* TK 32733-108.
3 Minister van Defensie (2014) *Brief* TK 33763-37.
4 www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/publiek-private-samenwerking.
5 Minister van Defensie (2014) *Brief* TK 33763-37.
6 Eurostat (2004) *Treatment of public private partnerships* Press Release 11 February 2004.
7 In Nederland poogt overigens de overheid die transactiekosten te beperken door standaardisatie van contracten en concentratie van kennis over PPS.
8 E.J. de Bakker, R.C. Berkhout (2009) Publiek private samenwerking: op zoek naar meerwaarde. *Militaire Spectator* (2009) (5) 291-303.
9 Berekend op basis van de contante contractwaarde van €450 mln en een verondersteld rendement van 6%.
10 Minister van Defensie (2014) *Brief inzake verhuizing van de Defensie Materieel Organisatie naar de Kromhoutkazerne*, 10 april 2014.
11 Ministerie van Financiën (2013) *Handleiding PPC*, maart 2013.
12 Minister van Defensie (2014) *Brief* TK 33763-37.

KLTZ ing. Marc de Natris en Maj KL René Pieters

Werkbezoek aan de West

Uitstekend inzicht in de werkzaamheden, in het belang van Nederland

Van 5 tot en met 12 april hebben KVMO-voorzitter KLTZ Marc de Natris en Hoofd sectie Georganiseerd Overleg GOV|MHB Maj KL René Pieters een werkbezoek afgelegd aan de eenheden in het Caribisch gebied.

Aan boord van de kustwacht-cutter Jaguar. Vlnr Maj KL René Pieters (HSGO GOV/MHB), KLTZ Marc de Natris (voorzitter KVMO) en LTZ 2 OC Jurjen Evertz (commandant Jaguar)

Door de inbreng van de vele medewerkers, die hun drukke werkzaamheden even staakten om ons te woord te staan, is het een werkbezoek geweest dat een uitstekend inzicht heeft geboden in hetgeen in de West wordt gedaan in het belang van Nederland. Een werkbezoek dat, in ieder geval bij de voorzitter en het HSGO, bepaalde opvattingen heeft weggenomen.

Ongeveer elke twee tot tweeëneenhalf jaar brengen de voorzitter en de vice-voorzitter van de KVMO een werkbezoek aan Curaçao en Aruba. In verband met de uitzending van de vice-voorzitter van de KVMO naar Mali, is dit keer besloten het HSGO van de GOV|MHB mee te nemen. Hij kon daardoor zelf de laatste ontwikkelingen binnen het Georganiseerd Overleg toelichten. Dat deze ontwikkelingen erg leefden bleek uit de vele vragen en opmerkingen die wij hierover mochten ontvangen.

Veel gesprekken, veel '*dissatisfiers*'

Het programma van het werkbezoek bood gelegenheid om met verschillende militairen te spreken. Zo hebben onder meer gesprekken plaatsgevonden met BGENMARNS Swijgman en KTZ Van Zanten, respectievelijk de Commandant en de plaatsvervangend Commandant der Zeemacht in het Caribisch gebied, met verschillende stafofficieren zoals KLTZ Van Roon en Kap KL Clarenbeek en met (plv) Commandanten, onder wie LKOLMARNS Ten Hove (C-marinierskazerne Savaneta, Aruba) en Majoor KMar De Winter.
Ook is gesproken met vertegenwoordigers van de Gemeenschappelijke Medezeggenschapscommissie.

Daarnaast hebben er zowel op Curaçao als op Aruba gesprekken plaatsgevonden in het kader van de individuele belangenbehartiging. Naast deze individuele gesprekken zijn ook een aantal besprekingen gehouden in een bredere *setting*. Uit nagenoeg al deze gesprekken kwamen de volgende *dissatisfiers* duidelijk naar voren:

Diensten Centrum Internationale Ondersteuning Defensie (DCIOD)
Zeer frequent en in elk geval bij elke nieuwe rotatie van de CLAS compagnie zijn de administratieve zaken niet goed ingeregeld. De buitenlandtoelage, voorschotten, en/of de verhuiskosten zijn niet of niet goed gesteld. Ook maatwerk voor specifieke situaties wordt (bijna) standaard afgedaan met de mededeling dat dit niet past binnen de regelgeving (daarom heet het ook 'maatwerk'!).

Wet Uniformering Loonbegrip (WUL)
Naast de algemene negatieve gevoelens van militairen m.b.t. het dossier WUL, geldt voor buitenland geplaatste militairen dat de WUL-problematiek ook nog eens dubbel doorwerkt. De buitenlandtoelage is immers gebaseerd op het netto inkomen. Nu de WUL negatief doorwerkt in dit netto inkomen, werkt dit ook negatief door in de buitenlandtoelage, hetgeen zeer onrechtvaardig wordt geacht.

Buitenlandtoelage
Grote vraagtekens worden gesteld bij de prijzen en het gehanteerde 'boodschappenmandje' voor berekening van de koopkrachtcomponent van de buitenlandtoelage.

Woningen die vallen binnen de huurplafonds liggen veelal in wijken waar tralies voor de ramen en een waakhond in de tuin geen overbodige luxe zijn

De prijzen liggen over het algemeen iets hoger dan in Nederland, met forse uitschieters voor water en elektra. Met name de prijzen en de gehanteerde verbruikscijfers van deze laatste twee in het vergelijkende boodschappenmandje, worden in twijfel getrokken.

Woningtoewijzing
De huidige huurplafonds voor woningtoewijzing in de West lijken op het eerste gezicht te voldoen. Militairen die het zich kunnen veroorloven besluiten echter meestal om zelf extra te investeren in de huur, om zo een duurdere woning te huren in andere wijken. De reden hiervoor is dat de woningen die vallen binnen de huurplafonds veelal in wijken liggen waar tralies voor de ramen en een waakhond in de tuin geen overbodige luxe zijn. Wijken dus, waar men de kinderen liever niet alleen buiten laat spelen en waar men 's avonds in het donker (na 19.00 uur), ondanks de aanwezigheid van een veranda of tuin, noodgedwongen binnen blijft.
Een eventuele negatieve bijstelling van de huurplafonds zou inhouden dat veel (onder)officieren noodzakelijkerwijs hun intrek moeten nemen in betraliede huizen,

Het tegengaan van drugssmokkel is een belangrijke taak van de Kustwacht Caribisch Gebied, dat onder beheer van Defensie valt. De KM zet hier onder meer haar cutters en SuperRhibs voor in. (foto MCD)

omdat een huis huren in een veilige(re) omgeving onbetaalbaar wordt. Dit wordt algemeen beschouwd als een ontwikkeling in de verkeerde richting. Als er al ontwikkelingen op het gebied van het huurplafond plaatsvinden, dan zou dit moeten inhouden dat meer defensiemedewerkers de gelegenheid krijgen om een huis te huren in veilige(re) wijken. Veiligheid is immers één van de belangrijkste beslispunten bij de overwegingen om met partner en kinderen het avontuur aan te gaan.

Al deze punten zullen worden meegenomen in het Georganiseerd Overleg, tijdens de lopende besprekingen over de buitenlandsystematiek.
Tevens is uitgebreid stilgestaan bij de problematiek van de olieraffinaderij ISLA. Vanwege de luchtkwaliteit mag defensiepersoneel op kosten van Defensie, mits wordt voldaan aan bepaalde voorwaarden, vanuit Julianadorp naar een ander deel van Curaçao verhuizen. Vooral het feit dat CZMCARIB op basis van redelijkheid en billijkheid beslissingsbevoegdheid heeft wordt op Curaçao, in het kader van decentralisatie van de beslissingsbevoegdheid, zeer onderschreven.

Vooroordeel

Een van de grootste *dissatisfiers* is echter het denkbeeld in Nederland dat een plaatsing in de West een rustfunctie betreft. Met name omdat het Caribisch gebied veelal wordt gezien als vakantiebestemming. Het werkbezoek heeft ons duidelijk gemaakt dat er van rustfuncties in de West (nagenoeg) geen sprake is. De werkdagen lopen van 07.00 uur tot 16.00 uur, maar er wordt vaak nog doorgewerkt zoals wij hebben mogen ervaren. Daarnaast is er sprake is van een relatief kleine groep defensiemedewerkers, waardoor uitval (door vacatures en/of ziekte) direct van invloed is op de werkdruk van de collega's. Bovendien is er sprake van veelvuldige (oefenen t.b.v.) ernst-inzet of wel veelvuldig van huis zijn.

Natuurlijk maakt een defensiemedewerker in de West gebruik van de mogelijkheden die het Caribisch gebied te bieden heeft. Waar u en ik na het werk in een druilerig Nederland thuis voor de buis gaan zitten, kan de defensiemedewerker in het Caribisch gebied in de (bijna)

Informeel samenzijn in de Longroom, ter gelegenheid van de viering van het 131-jarig bestaan van de KVMO.

altijd aanwezige zon, op de veranda of op het strand gaan zitten. Maar door een functie in de West daarom als een rustfunctie te bestempelen, wordt de inzet van de defensiemedewerkers in het Caribisch deel van het Koninkrijk, naar onze mening, ernstig tekort gedaan.

Niet alleen gesprekken

Verjaardag KVMO 131 jaar

Op donderdag 10 april jl. is uitgebreid stilgestaan bij de oprichtingsdatum van de KVMO, 131 jaar geleden. Dit heugelijke feit is tijdens de goed bezochte KVMO-borrel, in de Longroom van de marinebasis Parera, in gezamenlijkheid met onze zustervereniging KVNRO, gevierd.

Jaguar

Het bezoek werd afgesloten met een bezoek aan de kustwachtcutter Jaguar. Een unieke ervaring, daar we met de Frisc vanuit marinebasis Parera onder de Pontjesbrug zijn doorgevaren, voordat we aan boord konden stappen. Met dank aan LTZ 2 OC Jurjen Evertz is er een goed inzicht verkregen in de kustwachtorganisatie en –operatiën.

Van 'rust'functies in de West is geen sprake

Ondanks de 'straffe' wind was het aangenaam vertoeven aan boord. De puur Hollandse lunch – andijviestampot met een (super) karbonade – smaakte prima.

Conclusie

Alles overziend kunnen we vaststellen dat het werkbezoek van grote waarde is geweest. Het heeft een helder inzicht gegeven in hetgeen Defensie, en met name de defensiemedewerkers, doet in de West, in het belang van Nederland. We hebben allebei onze initiële aannames hierover in meer of mindere mate moeten aanpassen. Niet in de laatste plaats vanwege de openhartige maar zeker ook kritische inbreng van alle gesprekspartners. Ook vanaf deze plaats daarvoor grote dank aan hen allen.

KLTZ ing. M.E.M. (Marc) de Natris en Maj KL R.E.W. (René) Pieters zijn respectievelijk voorzitter KVMO (tevens duo-voorzitter GOV|MHB) en Hoofd sectie Georganiseerd Overleg van de GOV|MHB.

CARTOON

STRATEGISCHE ONTWIKKELINGEN

Oproep!

Het smeltende ijs van de Noordpool, de exploitatie van schaliegas, de vergroting van het Panama-kanaal, de verkleining van Westerse oorlogsvloten en maritieme expansie in het Verre Oosten. Het zijn enkele van de vele internationale bewegingen op maritiem gebied. En er zijn er nog veel meer.

De redactie van het Marineblad roept haar lezers op mee te denken over maritiem-strategische trends en ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de toekomstige samenstelling en taken van de Koninklijke marine.

Welke trends en ontwikkelingen zijn wat u betreft van belang voor de toekomst van de krijgsmacht en de KM in het bijzonder en waarom?

Help onze minister van Defensie met haar visie en schrijf een essay, opiniestuk of doorwrocht artikel over trends en ontwikkelingen die de toekomst van de Koninklijke Marine mede zullen bepalen!

Het is geen wedstrijd, er zijn geen prijzen, wel draagt u bij aan het noodzakelijke debat over de toekomst van de krijgsmacht/KM. De redactie selecteert de beste, meest opvallende en/of tot de verbeelding sprekende bijdragen, die dit jaar zullen worden gepubliceerd in het Marineblad.

Richtlijnen

- Deelname staat open voor iedereen (militair en burger, binnen en buiten Defensie)
- Maximaal 2.500 woorden (incl. titel, tussenkoppen en ev. eindnoten)
- Voorzie uw bijdrage van uw naam, rang en/of titel, functie en contactgegevens
- De vergoeding bedraagt € 25,00 per gedrukte pagina
- Deadline: januari-december 2014, oftewel, die bepaalt u zelf
- Aanleveren bij **marineblad@kvmo.nl**

Cas Crins MA

Nederland en de *U.S.*

Gevolgen voor de taken, planning en nationaal-politieke positie van de Koninklijke Marine, 1981-1991

S-fregatten en het GW-fregat van de KM in de jaren tachtig. (foto Beeldbank NIMH)

In het begin van de jaren zeventig was de marine van de Sovjet-Unie aan een reeks ingrijpende veranderingen onderhevig, als gevolg van de marinestrategie van Sovjet-admiraal Sergej Gorsjkov. Dit plan voorzag in een grote en moderne vloot, bestemd voor diverse operaties overzee.

Onderzeeboten vormden het belangrijkste deel van Gorsjkov's scheepsmacht, waarvan in de loop van de Koude Oorlog een steeds groter aantal nucleaire voortstuwing kende. Eveneens nam het aantal onderzeeboten bewapend met ballistische- en geleide raketten gestaag toe.

Als gevolg van deze Sovjet-maritieme expansie kwam het Amerikaanse *Center for Naval Analyses* (CNA) in 1977 met een inlichtingenmemorandum. Volgens het CNA gold de bescherming van onderzeeboten van de *Delta*-klasse, die hun operatiegebied in de Noordelijke IJszee hadden, als een eerste prioriteit van de Sovjet-zeestrijdkrachten. Het inlichtingenbureau overtuigde de Amerikaanse marineleiding ervan dat het Kremlin in zogenoemde maritieme bastions onder het poolijs zijn *Delta*-klasse vaartuigen liet opereren, beschermd door SSN's (nucleaire aanvalsonderzeeboten), alsook oppervlakte-eenheden in omringende wateren.

De centrale positie van het Noordpoolgebied in de Sovjet-marinestrategie noodzaakte de de Amerikaanse marine (*U.S. Navy*) ook haar plannen te heroverwegen, om zo blijvend een maritieme afschrikking te kunnen garanderen. Zodoende ontwikkelde zij onder leiding van *Chief of Naval Operations* admiraal James D. Watkins een nieuwe marinestrategie. De Amerikaanse zeemacht brak met een eerder defensief patroon van onderzeebootbestrijding en koos in 1981 voor de meer offensieve voorwaarts gerichte *Maritime Strategy.*[1]
Het uitgangspunt voor deze nieuwe strategie was dat de *U.S. Navy* in een oorlog met de Sovjet-Unie direct het initiatief op zee greep met offensieve onderzeebootbestrijdingsoperaties in de Noordelijke IJszee. De Amerikanen hoopten met een gerichte aanval op de eerder genoemde bastions een beslissende slag te kunnen forceren. Washington probeerde niet alleen

De centrale positie van het Noordpoolgebied in de Sovjet-marinestrategie dwong de U.S. Navy ook haar plannen te heroverwegen

een verdere escalatie van Sovjet-zijde te ontmoedigen, maar ook een vroegtijdig einde van de vijandelijkheden te bedingen. De *U.S. Navy* dwong de Rode vloot op deze wijze steeds meer maritieme middelen bij de bastions samen te trekken, waarmee indirect de dreiging voor de trans-Atlantische zeeverbindingen afnam. Ook kreeg het Westen hiermee dan de ruimte amfibische acties uit te voeren tegen de Sovjet-Unie zelf.[2]

De *U.S. Navy* realiseerde zich dat, voordat eigen *carrier strike forces* in de Noorse Zee hun opwachting konden maken, al een lokale voorwaartse verdediging ter zee

Maritime Strategy

Artist impression van een maritiem bastion, waarin een Delta-klasse onderzeeboot haar SS-N-8 SLBM lanceert. De wateren onder en nabij het poolijs vormden in de jaren zeventig en tachtig een beschut operatiegebied voor de strategische onderzeeboten. (foto www.dia.mil)

voor handen diende te zijn. Op dit punt kwamen de West-Europese zeestrijdkrachten in beeld. Admiraal Watkins onderkende het belang om de overige Atlantische partners bij zijn plannen te betrekken en gezamenlijk toe te werken naar een effectieve en adequate verdediging van de NAVO-Noordflank. Derhalve groeide de strategie in 1983, dankzij het *Concept of Maritime Operations* (CONMAROPS), uit tot de officiële bondgenootschappelijke leidraad voor oorlogvoering ter zee. Dit betekende wel dat de NAVO-marines meer vooruitgeschoven posities moesten innemen nabij de Sovjet-Unie.[3]
Aangezien de Koninklijke Marine (KM) toentertijd één van de grotere marines binnen de NAVO was, met een duidelijke onderzeebootbestrijdingscapaciteit, had de *U.S. Navy* mogelijk (ook) voor de KM een actieve rol in dit nieuwe strategische concept in gedachten. Bovendien opereerden Amerikaanse en Nederlandse zeestrijdkrachten, zoals in het NAVO *Standing Naval Forces Atlantic*-eskader, veelvuldig met elkaar samen.
Onder meer als gevolg van deze samenwerking luidden de jaren tachtig ook voor de KM een verandering van haar strategische koers en de eigen internationale onderzeebootbestrijdingsbijdrage in. In dit artikel zal daarom nader worden bekeken welke invloed de *Maritime Strategy* op de KM had en wat de gevolgen waren voor de taken, planning en positie van de Nederlandse eenheden in de laatste fase van de Koude Oorlog.

Voorwaarts verdedigen

De jaren tachtig vormden voor Nederland op militair-maritiem gebied een duidelijke waterscheiding met de voorgaande periode. In dit decennium ging de marine over op meer arctische operatiegebieden en (her)waardering van het belang van de NAVO-Noordflank. Hiermee nam de KM afscheid van de afwachtende opstelling in de zeeengte tussen Groenland, IJsland en Groot-Brittannië die voor de zeestrijdkrachten in voorgaande jaren nog leidend was geweest.

Deze koerswijziging kwam grotendeels voort uit een viertal zaken. In de eerste plaats de toegenomen bezorgdheid binnen de marineleiding over zowel de groeiende kwantitatieve alsook kwalitatieve slagkracht van de Sovjetmarine. Ten tweede stemde ook de reducties bij de eigen vloot tot de nodige ongerustheid. Een derde punt betrof de uitkomst van onderlinge afspraken en *Memoranda of Understanding* met NAVO-partners, meer in het bijzonder die met de *U.S. Navy.* Als laatste speelden ook interne ontwikkelingen en discussies een belangrijke rol, zoals in de Marinestaf en tijdens de jaarlijkse Pietersbergconferentie waar het (toekomstig) marinebeleid uitgebreid werd beschouwd. Zo pleitten de deelnemers aan de conferentie van 1982 voor een actieve en geloofwaardige Nederlandse maritieme bijdrage te leveren

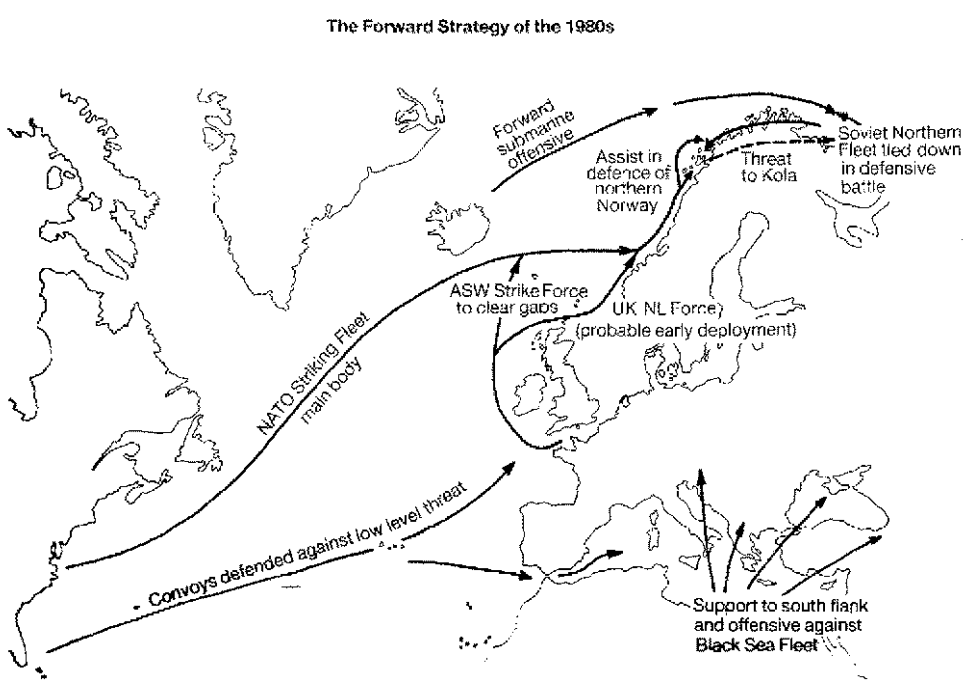

De uitvoering van de Maritime Strategy in de jaren tachtig. (Bron: E. Grove en G. Thompson, Battle for the Fiørds. NATO's Forward Maritime Strategy in action, (Annapolis 1991), 33.

aan de (amfibische) gevechtskracht, ten behoeve van de *forward defense* op de Noordflank.[4]
Uit voornoemde discussiefora kwam naar voren dat de KM de Amerikaanse visie deelde dat de Noordelijke vloot van de Sovjet-Unie als het ware in haar thuiswateren moest worden opgesloten. Alleen op deze wijze konden de aanvoerlijnen, oftewel *Sea-Lines of Communications* (SLOCS) op de Atlantische Oceaan beschermd blijven. Bovendien zou de NAVO-strijdmacht op de Noordflank een deel van Moskou's strijdkrachten aan het Centrale Front in West-Duitsland kunnen onttrekken.[5] Vanuit dit oogpunt hechtte de KM grote waarde aan de verdediging van Noord-Noorwegen door onder andere de inzet van het Korps Mariniers.[6] Zowel bij de reactie op de *Maritime Strategy* als in de ontwikkeling van CONMAROPS, stond voor de KM telkens de gedachte voorop, dat in een oorlog met de Sovjet-Unie de nucleaire escalatiedrempel zo hoog mogelijk moest blijven en dat op zee de bescherming van de SLOCS de hoogste prioriteit genoot.[7] Het idee (in Watkins' strategie) om door middel van voorwaartse verdediging in de Noorse Zee de Rode vloot vast te pinnen en deze te beletten de Atlantische Oceaan op te varen, typeerde de KM dan ook als waardevol.[8]

De KM ging niet op elk punt met de Amerikaanse plannen akkoord. In de eerste plaats was de strategie niet in ieder opzicht geschikt voor de Nederlandse zeestrijdkrachten. Vooral de eigen vlootsamenstelling bleef een probleem, doordat oppervlakteschepen de kern van de zeemacht vormden en grotendeels bedoeld waren voor een meer defensieve onderzeebootbestrijding. Hierdoor waren zij ongeschikt voor de meest vooruitgeschoven operaties binnen de *Maritime Strategy.* Tevens sprak de KM zich doelbewust nooit voor of tegen Watkins' strategie uit, teneinde enige keuzevrijheid te houden en naast de NAVO-taken ook haar eigen belangen te kunnen verdedigen.[9] Vooral het voor de KM belangrijke punt van *out-of-area* operaties in de zeeën buiten het NAVO-verdragsgebied, liet zich moeilijk met de *Maritime Strategy* rijmen.

Kanttekeningen

Op de strategie viel bovendien het nodige af te dingen. Het Amerikaanse gedachtegoed was namelijk niet zonder risico's. Allereerst bleef het onduidelijk hoe Moskou zou reageren op het aantasten van haar strategische onderzeebootvloot; mogelijk werkte de nieuwe aanpak escalerend op nucleair gebied met alle desastreuze gevolgen van dien. Eveneens dienden de Westerse zeestrijdkrachten te opereren in een door de vijand gedomineerd gebied.[10] Verder beweerden critici, zoals de Britse onderzeebootbestrijdingsspecialist in de *Flag Officer Sea Training, Commander* S.V. Mackay dat een dergelijke offensieve strategie weinig toegevoegde waarde had voor de Europese bondgenoten. Zij waren namelijk het meeste toegerust op een adequate - en directe - bescherming van de overzeese aanvoerlijnen op de Atlantische Oceaan. Volgens tegenstanders was de *Maritime Strategy* vooral ontworpen om uitsluitend de Amerikaanse maritieme capaciteiten te verantwoorden.[11] Door het expliciet offensieve karakter waren alleen technologisch zeer geavanceerde zeestrijdkrachten in staat de Sovjets in hun thuiswateren succesvol aan te vallen. Ook was de financiële

manoeuvreerruimte voor de overige NAVO-marines vele malen kleiner dan die van de Amerikaanse zeemacht. Zo beschikte de *U.S. Navy* dankzij de defensie-inspanningen van president Ronald Reagan zelfs over een *600 ship navy* waaronder vijftien *aircraft-carrier battle-groups.*

Zodoende hadden de Nederlandse vaartuigen in operationele zin vooral een taak in het ondersteunen van de *U.S. Navy* bij haar oefeningen en operaties. In de praktijk (tijdens oefeningen) kwam dit neer op het slechts vegen van zeemijnen en het op afstand beschermen van de Amerikaanse vloot tegen onderzeeboten en luchtaanvallen. Hoewel de Amerikanen inzagen dat de West-Europese marines gezien hun geografische ligging snel op de Noordflank aanwezig konden zijn, werden zij, zodra de *Striking Fleet* in het operatiegebied arriveerde, grotendeels naar het tweede plan geschoven. De NAVO-oefening *Northern Wedding* in het najaar van 1986 is hiervan een treffend voorbeeld. Zo kreeg het Nederlandse vlaggenschip, het geleidewapen fregat Hr.Ms. *De Ruyter,* achter de Amerikaanse scheepsmacht een taak in het vegen van zeemijnen toebedeeld. Ook het Nederlandse *Orion* marine patrouillevliegtuig op Keflavik, IJsland, had in dit licht slechts een bescheiden aandeel in het opsporen en volgen van Sovjet-onderzeeboten. Het operationele leeuwendeel van de *Maritime Strategy* bleef gereserveerd voor de Amerikaanse nucleaire aanvalsonderzeeboten en *aircraft-carrier battle-groups*.

Al met al was de reactie van de Koninklijke Marine op de Maritime Strategy *op het eerste gezicht nogal wisselend te noemen*

Politiek zwaar weer

In tegenstelling tot de operationele waarde kan evenwel worden opgemerkt dat de *Maritime Strategy* en het *Concept of Maritime Operations* wel een rol van betekenis speelden voor de KM. De KM gebruikte dit concept richting politiek Den Haag voor de legitimatie van haar taken, organisatiestructuur en behoeftestelling. Hierbij wendde de marine zich veelvuldig tot het in de *Maritime Strategy* gepresenteerde conflictspectrum voor het bepalen van haar behoeftestelling en (materieel)planning.

De noodzaak om de marineplannen nadrukkelijk te rechtvaardigen kwam voort uit een andere belangrijke verandering in de jaren tachtig. Als gevolg van de problemen op financieel, politiek en maatschappelijk gebied, bevond de KM zich toentertijd in een situatie die steeds nadrukkelijker de omvang, taken en zelfs relevantie van de zeemacht in twijfel trok. Vooral de problemen rondom het scheepsbouwconcern Rijn-Schelde-Verolme (RSV) gingen gepaard met ingrijpende financiële beperkingen voor de KM. Door te bezuinigingen op zaken als brandstof en (oefen)munitie kwam de operationele gereedheid van de KM voor inzet op de Noordflank ernstig in gevaar.[12]

Bovendien werd de eerdere binnenlandse populariteit van de KM door de in 1984 ontstane Walrusaffaire verder aangetast. In het verlengde van de kwestie omtrent een enorme budgetoverschrijding voor de bouw van de *Walrus*-klasse onderzeeboten ontstond er in de media, bij linkse politieke partijen en in de publieke opinie, een groeiende twijfel over de toegevoegde waarde van de KM bij de afschrikking van een continentale macht als de Sovjet-Unie. Ook op de (strategische) ambities en omvang van de KM kwam de nodige kritiek.

Voorbeeldfunctie

Als gevolg van deze negatieve publiciteit zag de marine de noodzaak in haar relevantie nadrukkelijk in de openbaarheid te bepleiten en greep zij zowel in haar reactie, alsook bij het opstellen van het eigen KM-Strategisch Plan (1986), terug op de *Maritime Strategy* als richtsnoer.[13] Zo verschafte Watkins' publicatie de KM voor de eerste keer een duidelijke formulering over het belang van de zeestrijdkrachten in het Nederlandse Defensiebeleid, waarmee zij de politieke ambtsdragers en de media te woord kon staan. In dit antwoord wees zij onder meer op het feit dat CONMAROPS een voorwaartse verdediging van de SLOCS inhield en die, gezien de omvang van de Sovjetvloot, het beste op afstand in de Noorse Zee beschermd konden worden.[14] De KM gaf hiermee niet alleen een verklaring voor haar kerntaak, maar ze verklaarde evenzeer waarom de Nederlandse zeestrijdkrachten moesten blijven deelnemen aan deze NAVO-afschrikkingsmacht op de Noordflank.[15] Het KM-Strategisch Plan gold zodoende

Het geleidewapen-fregat Hr. Ms. Tromp in een ondersteunende rol van de Amerikaanse Striking Fleet in de Noorse Zee tijdens de NAVO-oefening Ocean Safari in 1985. (foto commons.wikimedia.org)

Hr. Ms. Zwaardvis in Noorse wateren, 1985. De Nederlandse onderzeeboten leverden een belangrijke bijdrage aan de forward defense van de NAVO-Noordflank in de jaren tachtig. (www.dutchsubmarines.nl)

als basis voor het publiekelijk uitdragen van de visie van de marineleiding op de taakuitvoering, de samenstelling van de vloot en het planningsproces.

Deze voorbeeldfunctie voor het opzetten van een eigen coherent planningsproces is dan ook de belangrijkste waarde geweest die de KM aan de *Maritime Strategy* ontleende. Ondanks het feit dat de vaderlandse marine in de jaren tachtig geplaagd werd door financiële tekorten, bezuinigingen en een kritische parlement en publiek, kende zij omstreeks 1990 nog altijd een arsenaal aan inzetmiddelen die, naar verhouding, op het hoogste niveau bijdroegen aan de maritieme afschrikking van het Atlantisch bondgenootschap. Zo bleef het Korps Mariniers deelnemen aan de vooruitgeschoven verdediging van de Noordflank en patrouilleerden Nederlandse onderzeeboten en marine patrouillevliegtuigen op de noordelijke grens van het Noord-Atlantisch verdragsgebied.

Niettemin, op het moment dat de Nederlandse marine haar inzetmiddelen voor de toekomst veiliggesteld leek te hebben, viel de Berlijnse Muur in november 1989. Twee jaar later verdween ook de Sovjet-Unie van het toneel en kwam aan de Koude Oorlog een einde. Voor de KM betekende dit het einde van onderzeebootbestrijding als kerntaak. Vanaf de jaren negentig begon de KM haar blik structureel te richten in de richting van kustoperaties en crisisbeheersingsmissies in zeeën buiten het NAVO-verdragsgebied.

De erfenis van de *Maritime Strategy*

Al met al was de reactie van de Koninklijke Marine op de *Maritime Strategy* op het eerste gezicht nogal wisselend te noemen. Enerzijds erkende de marineleiding het strategisch belang de NAVO-Noordflank vooruitgeschoven te verdedigen en zodoende de SLOCS op de Atlantische Oceaan veilig te stellen. De Nederlandse bijdrage aan deze verdediging concentreerde zich hoofdzakelijk op de inzet van onderzeeboten, marine patrouillevliegtuigen en de zeesoldaten op Noors grondgebied. Aan de andere kant hadden deze zeestrijdkrachten operationeel gezien slechts een taak in de ondersteuning van de *U.S. Navy*. De meer vooruitgeschoven operaties bleven voorbehouden aan de nucleaire aanvalsonderzeeboten en taakgroepen van '*Uncle Sam*'.

Niettemin nam de KM een aantal concepten uit de *Maritime Strategy*, zoals het conflictspectrum, afschrikking door een *forward defense* en het belang van een nauwe bondgenootschappelijke samenwerking, over en paste zij deze vervolgens in haar eigen planning toe. Zodoende heeft Watkins' strategie haar meeste invloed gehad als voorbeeld voor de manier waarop de KM haar relevantie en plannen doeltreffend verdedigde. Dat deze werkwijze haar vruchten afwierp bleek wel uit het feit dat de marine, ondanks de financiële tekorten, bezuinigingen en een kritische Tweede Kamer, aan het eind van het decennium toch een geloofwaardige bijdrage bleef leveren aan de bondgenootschappelijke verdediging ter zee.[16]

Cas Crins MA is oud-stagiair bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), waar hij heeft gewerkt aan het onderzoeksproject onderzeebootbestrijding tijdens de Koude Oorlog. Hij is in 2013 afgestudeerd aan de Universiteit Utrecht op zijn onderzoek naar de Nederlandse militaire en politieke reactie op de *U.S. Navy's Maritime Strategy.*

Noten

1 J.D. Watkins, 'The Maritime Strategy'. In: United States Naval Institute (red.), *Proceedings* 111 (1986) 2-17, 9.
2 G. Teitler, J.M.J. Bosch, W. Klinkert e.a. (red.), *Militaire strategie* (Amsterdam 2002), 122-123.
3 E. Grove en G. Thompson, *Battle for the Fiørds. NATO's Forward Maritime Strategy in action* (Annapolis 1991), 6.
4 Pietersbergconferentie 1982, Algemeen Marinebeleid. Nationaal Archief (NA), *Marinestaf 1948-1984*, inv.nr. 12264.
5 Risicoanalyse naar aanleiding van de Defensienota 1984 (4 juli 1984). NA, *Marinestaf 1948-1984*, inv.nr. 292.
6 Betrokkenheid bij het Noordse gebied (17 november 1980). NA, *Marinestaf 1948-1984,* inv.nr. 11415.
7 Briefing Admiraliteitsraad voor Bewindslieden van Defensie op 2 september 1986 (2 oktober 1986). Semi-Statische Archiefdienst van het Ministerie van Defensie (SSA), *Marinestaf 1986 t/m 1988*, inv.nr. 909.
8 De rol van de Koninklijke Marine. SSA, *Chef Defensiestaf,* inv.nr. 330.
9 Interview met drs ir J.L. Spoelstra, schout-bij-nacht b.d. (Den Haag 25 januari 2013).
10 S. Cropsey, Forward Defense or Maginot Line? The Maritime Strategy and Its Alternatives'. In: *Policy Review* 38 (1986) 40-46.
11 J.J. Mearsheimer, 'A Strategic Misstep: The Maritime Strategy and Deterrence in Europe'. In: *International Security* 11 (1986), 36-37 en 54-56.
12 D.C.L. Schoonoord, *Pugno pro Patria. De Koninklijke Marine tijdens de Koude Oorlog* (Franeker 2012), 243.
13 Marinestaf, *Concept basisstudie KM, Hoofdstuk IV NAVO-strategie* (1986-1987), NIMH, 67-68.
14 Briefing Admiraliteitsraad voor Bewindslieden van Defensie op 2 september 1986 (2 oktober 1986). SSA, *Marinestaf 1986 t/m 1988*, inv.nr. 909.
15 Handelingen Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Rijksbegroting voor het jaar 1987. Lijst van vragen en antwoorden,* 19.700 hoofdstuk X, nr. 39 (1986-1987) 39.
16 Dit artikel is tot stand gekomen naar aanleiding van mijn afstudeerscriptie aan de Universiteit Utrecht als onderdeel van de masterstudie Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief.

Viermaal 'Karel Doorman'

Auteur: Jacques Cats
Uitgever: Jacques Cats, Middelburg
Omvang: 108 blz, geïllustreerd
Prijs: € 22,50
ISBN: 9789081585644

Het boek 'Viermaal Karel Doorman' is uitgebracht ter gelegenheid van de doop van het Joint Support Ship (JSS) 'Karel Doorman' door minister van Defensie Jeanine Hennis-Plasschaert op 8 maart 2014.

Met een lengte van bijna 205 meter is de 'Karel Doorman' nu het grootste schip van de Koninklijke Marine. Het JSS is het vierde schip van de Nederlandse marine dat sinds 1946 de naam Karel Doorman draagt. Vernoemd naar de commandant van het geallieerde eskader dat in februari 1942 tijdens de Slag in de Javazee een moedige doch kansloze strijd voerde tegen een Japanse overmacht. Doorman kreeg de opdracht om de vloot transportschepen met het Japanse invasieleger te onderscheppen en te vernietigen. Hij raakte echter slaags met de escorterende Japanse oorlogsschepen, waarbij zijn vlaggenschip werd getorpedeerd en hij met zijn schip ten onder ging.

De eerste twee vaartuigen met de naam van de eskadercommandant waren vliegkampschepen. Het derde 'Karel Doorman' schip was een M-fregat, waarvan er 8 zijn gebouwd op de scheepswerf De Schelde in Vlissingen. Het onlangs door de minister van Defensie gedoopte JSS is grotendeels gebouwd door de Damenwerf in Roemenië en wordt in Vlissingen afgebouwd. Het schip wordt in 2015 in dienst gesteld.

ADVERTENTIE

column

De Olympische vlam in Sochi en de Russische troepen in Oekraïne hebben eenzelfde achtergrond: compensatie voor twee decennia aan vernederingen. Al wordt het geopolitieke machtsspel vaak beschreven als een kil, door de ratio beheerst schaakspel, in feite is het een strijd gevoed door emoties en sentimenten. In het boek 'The Geopolitics of Emotion' (2009) onderscheidde auteur Moisi drie heersende sentimenten in de belangrijkste werelddelen: angst in het Westen, vernedering in de Arabische wereld en hoop in Azië. Weliswaar in dit boek aangemerkt als twijfelgeval, valt Rusland stevig in de categorie 'vernederd door het Westen'. Wellicht zijn wij vergeten wat de Russen hebben ondergaan, maar zij zijn het zeker niet.

De ineenstorting van het Sovjet rijk aan het einde van de Koude Oorlog was pijnlijk. Pijnlijker nog was de herstructurering van de economie door de *shock therapy* van het IMF, door Russen ervaren als '*all shock and no therapy*'. Het privatiseringsbeleid leidde tot miljardenvermogens voor een tiental oligarchen en een inkomensdaling van ongeveer veertig procent voor de overige 150 miljoen inwoners. Overheidssalarissen en pensioenen werden maandenlang niet uitgekeerd, armoede nam exponentieel toe en de levensverwachting daalde met ongeveer tien jaar. Toen Rusland langzaam uit de put klom, begon het commentaar vanuit het Westen. Echte democratie, mensenrechten en de *gay pride* in Moskou: het was er allemaal niet maar moest er wel komen, en snel. Westerse media berichtten uitgebreid over Pussy Riot, zogenaamde voorvechters van het vrije woord, en de hoge straffen die zij kregen voor vandalisme en het verstoren van kerkdiensten. Achter de Nederlandse opgeheven vinger werd rustig de waxinelichtjesgooier meer dan een jaar lang vastgezet.

Het gevoel dat met twee maten wordt gemeten is niet uit de lucht gegrepen

Dan het NAVO-expansionisme richting Moskou, dat in de jaren negentig als een bulldozer door de traditionele Russische invloedssferen raasde. Zelfs de Baltische staten met hun Russische minderheden werden opgeslokt. Het scheelde niet veel of de poorten van Kiev, bakermat van de Russische orthodoxie en cultuur, waren ook bereikt. In 1999 had de NAVO nog het Slavisch broedervolk in Servië, verwikkeld in een bloederige burgeroorlog, een lesje nederigheid geleerd. Een VN resolutie werd toen niet nodig geacht voor de militaire interventie. Vier jaar later bleek voor Irak een resolutie wel wenselijk, maar uiteindelijk ook weer niet noodzakelijk. En de resolutie voor *Unified Protector* in Libië 2011 werd zo ver opgerekt dat China en Rusland in een reflex twee opeenvolgende Syrië resoluties blokkeerde. Elk land is gelijk voor het internationaal recht, maar de sterken toch net iets meer dan de zwakken. Quod licet iovi, non licet bovi.

Vanuit Moskou ziet de wereld er dus anders uit. Natuurlijk is Rusland niet alleen slachtoffer en is Poetin geen Heilige Serafim van Sarov - zie de oorlogen in Tsjetsjenië. Echter het gevoel dat met twee maten wordt gemeten is niet uit de lucht gegrepen. Het voeren van negentiende eeuwse machtspolitiek? De Amerikanen kunnen er ook wat van, getuige het gelekte gesprek tussen Victoria Nuland, de onderminister van Buitenlandse Zaken, en de Amerikaanse ambassadeur in Kiev. Juist het neerbuigend gedrag richting de zwakkere is gevaarlijk, want rancune is een sterke emotie en niets schept meer vreugde dan het rechtzetten van ondergane onrechtvaardigheden. En als de machtsverhoudingen veranderen komt de boemerang, zoals nu, hard terug. Rusland verrekent oud zeer, maar het nieuwe kind van de rekening is Kiev. <

Mr. S. (Sergei) Boeke is voormalig marineofficier en werkt als onderzoeker bij het International Centre for Counter Terrorism (Universiteit Leiden, Campus Den Haag)

column

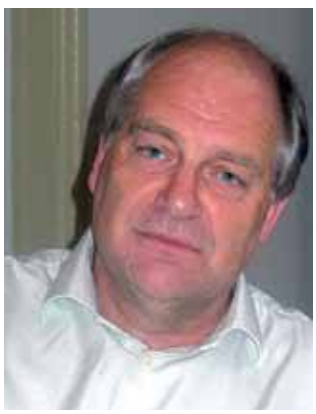

De ontwikkelingen rond Oekraïne zetten de klok niet per se terug naar de tijd en gewoonten van de Koude Oorlog, maar de vergelijking dringt zich natuurlijk wel op.

In zekere zin overtreffen de gebeurtenissen natuurlijk de scenario's van die lange grimmige periode. Ideaal en ordelijk was het allemaal niet, maar de afschrikking functioneerde tenminste en van annexatie of wijziging van landsgrenzen onder dreiging van militaire interventie was toen geen sprake. Oost-Duitsland (1953), Hongarije (1956) en Tsjechoslowakije (1968) waren voorbeelden van brute repressie met 'broederlijke' Russische hulp, maar niet van landjepik. De toevoeging van de Krim van Rusland wel, en de nieuwe spelregel dat Poetin zich het recht voorbehoudt om 'Russen' te hulp te snellen in het buitenland zet de deur open naar verdere veranderingen op de landkaart. We horen voortdurend dat 40.000 Russische soldaten klaar staan om die hulp nu aan Oekraïne te geven. Poetins nieuwe spelregel schept op zich al méér instabiliteit dan de feitelijk bevroren conflictsituatie uit de tweede helft van de twintigste eeuw.

Nu zou je ter relativering kunnen zeggen dat het allemaal nog wel meevalt. Dat het onvermijdelijk is dat, zeg, één keer in de vijftig jaar een fundamentele machtsverschuiving in de wereld plaatsvindt, waardoor de kaarten opnieuw geschud worden. Een kwestie van invloedssferenmanagement op het allerhoogste niveau. De NAVO schoof na de val van de Muur op naar het oosten, raakt Rusland, dat land duwt terug, en twee werelden zoeken nu naar een nieuw evenwicht. Dat is een oerrealistische benadering van wat zich nu afspeelt, die in feite het primaat van geopolitieke krachten bevestigt en zaken als zelfbeschikking, mensenrechten en democratie en andere 'binnenlandse' opwellingen tot tijdelijke bijzaken verklaart. Historici zijn dol op tijdsgewrichten. Misschien bestaat de hele geschiedenis wel uit tijdsgewrichten en dan is het begrip inhoudsloos geworden. Maar ik zou zeggen dat er nu wel een goede reden voor is: als de wereld van een bipolaire orde (tijdens de Koude Oorlog) naar een unilaterale orde (jaren negentig) naar een neo-multipolaire orde transformeert (nu) mag je wel van zo'n tijdsgewricht spreken. De bijkomende oprispingen zijn haast tektonisch van aard: nieuwe invloedssferen en scheidslijnen, grensconflicten in grenslanden, volstrekt in strijd met 'oude' spelregels, pathologie van een slijtend tijdperk. In zo'n gebrekkige wereld is *veiligheid* een publiek goed dat slechts door *self help* te verwezenlijken is, in het beste geval door verstandige landen die oorlog weten te vermijden.

Nu zou je ter relativering kunnen zeggen dat het allemaal nog wel meevalt

Deze analyse biedt weinig voldoening voor degenen die verontwaardigd zijn over, letterlijk, grensoverschrijdend gedrag door figuren als Poetin. Het is een amorele kijk op het gedrag van spelers in de wereldpolitiek. Het is overigens heel goed mogelijk om er daarnaast ook een negatief oordeel over te hebben. En ondanks dat biedt ze misschien zelfs enig perspectief op een vergelijk, al zal dat meer op een machtscompromis dan een waardencompromis berusten. In een Kissingeriaanse discussie die over invloedssferen gaat kan misschien een basis gevonden worden voor compromis. We kunnen moeilijk volhouden dat het denken in 'invloedssferen' een idioot en achterhaald paradigma is. China denkt in die termen als het gaat om aangrenzende zeeën, de VS als het om het Amerikaanse continent gaat, en wat bedoelt het postmoderne Europa eigenlijk als over onze 'achtertuin' wordt gesproken? Ik geef toe dat het daarbij zeker om meer dan een louter machtspolitieke inhoud gaat. De Europese dampkring ademt een ruim begrip van veiligheid: ook rechtsstatelijkheid en vreedzaamheid maken er deel van uit en zijn normstellend. Ik geloof zelfs dat die krachten, soft power bij uitstek, nog sterker zijn dan in de Koude Oorlog en meer gewicht in de schaal leggen dan 40.000 Russische soldaten aan de grens bij Oekraïne. Maar eerst moeten we zonder kleerscheuren door dat tijdsgewricht zien te komen.

Prof. dr. J. (Ko) Colijn is defensiespecialist, directeur van 'Instituut Clingendael', redacteur van Vrij Nederland en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

tekst Dick Bosch

Qua Putt-It Orbis

Volgend jaar bestaat het Korps Mariniers 350 jaar. Voorwaar een moment om even bij stil te staan (in de houding uiteraard). De Nederlandse Golf Federatie (NGF) bestaat dit jaar 100 jaar. Het waren onder meer de Doornsche, de Hilversumsche, de Haagsche en de Kennemer Golfclub die aan de wieg stonden van deze organisatie.

Het 100-jarige festijn van de NGF wordt gevierd met een tentoonstelling in het Haags Historisch Museum. Ook is er een mooie film gemaakt die op 31 mei van dit jaar in première gaat op 'you tube'. Op 12 en 13 april jl. zijn de open Nationale Golfdagen geweest en wederom mochten de golfbanen in Nederland zich verheugen op veel publiek. (bron Golfjournaal).
In deze rubriek stellen we enkele (oud) mariniers aan u voor die meer dan gemiddeld met het golfspel iets te maken hebben. Ook de baan waar ze werken wordt bezocht en krijgt, nadat er een ronde is gespeeld, een mariniers-beoordeling. Vorige keer speelden we op 'De Hilversumsche', dit keer is de Rijswijkse Golfclub bezocht.

De marinier : Kolonel der mariniers b.d. Tom Wesselingh

Oud marinier	sinds 1 oktober 2011
Laatste functie bij het Korps	Hoofd Afdeling NAVO/EU bij IMS/DS Den Haag (2009-2011), maar tegenwoordig ook weer actief als reservist.
Huidige handicap	21,9
Handicap bij het Korps	Luistert goed, maar hoort slecht (Mien, oren en hijgen)
Favoriete Golfbaan	Tijdens zijn plaatsing als defensieattaché te Ankara heeft Tom regelmatig gespeeld in de omgeving van Belek nabij Antalya (Zuid Turkije), het 'golfmekka' van Zuidoost Europa, met keuze uit 20 golfbanen in een straal van 20 km. De banen 'Pines' en 'Dunes' gelegen op het complex van het Golfresort Sueno zijn geweldig.

Huidige functie

Tom is vicevoorzitter van het bestuur van de Rijswijkse Golfclub. Daarbij is hij voorzitter van het 'Technisch Platform' dat het bestuur adviseert op gebied van technische zaken. Ook ontwikkelt hij beleid voor de deelgroepen jeugd, senioren, competitie en golfschool. Daarnaast is hij bezig structuur te brengen in het 'vrijwilligersleger' van de Rijswijkse. Tom heeft als rechtgeaarde marinier weer een algemeen geldig clubtenue ingevoerd, waarvan acte!

Pet, Tas, Tom.

De golfbaan: De Rijswijkse Golfclub

De Rijswijkse Golfclub is opgericht in 1987. De bedoeling was om een golfbaan aan te leggen uitsluitend voor de inwoners van Rijswijk en mensen die in de gemeente Rijswijk werkten. De Engelse baanarchitect Donald Steel werd aangetrokken als ontwerper van de golfbaan en in 1988 werd met de aanleg begonnen. Voordat de eerste 9 'zompige holes' klaar waren, werd er geoefend op een driving range op sportpark Hardenburg. Op 23 september 1989 werd de golfbaan aan de Vliet officieel geopend door ZKH Prins Bernhard. Na een aantal jaren ontstond er de kans om uit te breiden naar 18 holes.

De iets meer dan 1.000 leden komen inmiddels niet alleen uit Rijswijk, maar ook uit de omliggende gemeentes. Vooral de compacte ligging van de holes lijkt golfers aan te trekken: het is goed mogelijk 18 holes ruim binnen 4 uur te lopen. Ook de ligging en de goede bereikbaarheid, onder de rook van Den Haag (oké, beetje lawaai van de A-13 en A-4!) spreken veel Greenfeespelers en leden aan.

Beoordeling

Ook voor een (oud)marinier is de baan uitdagend, de getrainde specialist kan zich stukbijten op de vele waterpartijen door met de golftas op de rug al 'speedmarsend' de avontuurlijke amfibisch route te volgen. Oké, het kan een paar balletjes kosten maar toch….
In het najaar van 2013 is er gezamenlijk gespeeld tijdens een ietwat verregende dag. Beide spelers, hoewel 'arctisch en amfibisch getraind', besluiten om 9 holes te lopen. De baan wordt door middel van groot onderhoud gerenoveerd. Het is een bijzondere, waterrijke polderbaan tussen de snelwegen. Inmiddels uitgegroeid tot een volwassen beschutte parkbaan met hier en daar nog reliëf ook. De Hilversumsche baan kent vele geonduleerde smalle *fairways*, in Rijswijk zijn het juist die brede vlakke *fairways* die zo opvallen.
Er heerst een kalme gemoedelijke sfeer. Zo nu en dan rent er een konijn als een haas over de baan. De eerste indruk , een soort van *quick scan* zal ik maar zeggen, is er een van een redelijk lange eenvoudige open baan. Maar zoals zo vaak geldt ook hier: 'Ondervinding is de beste leermeester'. De moeilijkheden worden even opgesomd. Allereerst die miezerige regen op de betreffende dag, de verrassende wind en de ruige *rough* . Frappant: de goede en werkelijk grandioze greens. Complimenten aan de Greenkeepers. Tijdens het spel valt het op dat enkele holes in de praktijk smaller zijn dan in eerste instantie gedacht.
Gedurende het gezamenlijke spel is er niet buitengewoon gespeeld. Laten we dit keer niets vermelden over onze persoonlijke scores. Feit is wel dat het 'Mariniers ontzettend gezellig' was.

Uitzicht Rijswijk hole 18.

Occasion Q.P.O.

(Oud)mariniers ontvangen, als ze besluiten te gaan spelen op 'De Rijswijkse' en nadat ze Tom hebben gespot, een VIP behandeling met een kop koffie (gratis).

'EN MIJN SCRIPTIE IS...'

Redactie Nina de Lange

STG. Confidentieel

Op weg naar de *more electric submarine*

IN DEZE RUBRIEK PRESENTEREN PAS AFGESTUDEERDE MARINEOFFICIEREN HUN SCRIPTIE. DEZE KEER KOMT GUUS VAN FULPEN AAN HET WOORD, MET ZIJN SCRIPTIE 'OP WEG NAAR DE MORE ELECTRIC SUBMARINE'.

Naam: **Guus van Fulpen**
Geboortedatum: 03-04-1991
In dienst: 17-08-2010
Huidige rang en functie: vierde en laatste jaar op het KIM als LTZT3

MIJN ONDERZOEK

In mijn vierde jaar van de bachelor studie Militaire Systemen & Technologie werd het tijd de afstudeerscriptie te schrijven. Als officier TD heb ik mij in tien weken tijd gericht op een zeer relevant en vooral technisch vraagstuk. Ik heb namelijk onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om hydraulische actuators aan boord van een nieuwe generatie onderzeeboten te elektrificeren. [een actuator is een apparaat dat energie omzet in beweging, red].

MIJN ONTDEKKINGEN

Aan boord van Zr. Ms. Walrus-klasse onderzeeboten zijn de X-roeren, de periscoop en het Geïntegreerd Torpedo en Harpoon Systeem slechts enkele van de vele hydraulische werktuigen. Decennia lang is het vervangen van hydrauliek geen discussiepunt geweest, maar door de enorme stappen die de elektronica door de jaren heen heeft gemaakt lijkt het nu mogelijk hydrauliek aan boord van onderzeeboten te elimineren. Het grote voordeel van elektrische actuators boven de hydraulische variant is de afwezigheid van brandbare hydrauliekolie. Hierdoor heeft de *more electric ship* de potentie zowel veiliger als minder onderhoudsgevoelig te zijn. Daarnaast spelen de akoestische signatuur, energieverbruik, schok-, druk- en waterbestendigheid, redundantie, gewicht, volume en kosten een belangrijke rol in het beslissingsproces.

Een elektrische actuator levert, in tegenstelling tot de hydraulische actuator, *power on demand.* Een elektrische actuator blijkt een energiereductie op te leveren van minimaal 60%, waardoor de *endurance* van de onderzeeboot in ieder geval niet achteruit zal gaan.

Naast de energieconsumptie van een elektrisch actuatorsysteem is ook de akoestische signatuur onderzocht, omdat de geruisloosheid momenteel de grote kracht van Zijner Majesteits onderzeeboten is. Doordat er geen hydrauliekpompen meer aanwezig zullen zijn wordt er al één akoestische *identifier* geëlimineerd. Ook het snijden van hydrauliekolie in de leidingen is een geluid wat niet langer meer hoorbaar zal zijn. Met behulp van een model is het koppelrimpel van een borstelloze DC-motor onderzocht. Door middel van een frequentie-analayse blijkt dat dit type motor tot 100 Hz een zeer specifiek geluid kan maken. Bij het in gebruik nemen van een dergelijk systeem dient hier rekening mee gehouden te worden.

AANBEVELINGEN

Een elektrische actuator kan voldoen aan de eisen die de Koninklijke Marine stelt aan haar systemen wat betreft schok-, druk- en waterbestendigheid. Ook wat betreft redundantie lijkt er geen probleem te zijn voor de implementatie van elektrische actuators. Daarbij komt ook nog eens dat een elektrisch systeem vier kubieke meter ruimte kan besparen. Deze ruimte kan afhankelijk van de wensen van de Koninklijke Marine op verschillende manieren benut worden. Hierbij moet gedacht worden aan batterijen om de *endurance* te verlengen, SEWACO-apparatuur om de gevechtskracht te vergroten of er kan een *unmanned undersea vehicle* meegenomen worden om een breder scala aan operaties uit te kunnen voeren.

HET BELANG VAN MIJN SCRIPTIE

Als wij een innovatieve en vooruitstrevende marine willen blijven, moet de stap naar de *more electric submarine* serieus overwogen worden.

10 X AAN HET WOORD

ADBM STEVE POETIRAY

Geboortedatum : 13 juli 1990
Datum in dienst : 13 augustus 2013
Opleidingen : Korte officiersopleiding Korps Mariniers, Sociaal Juridische Dienstverlening (afgerond)
Huidige functie : In opleiding
Waarom bij de KM : bij de KM heb ik de kans om veel te zien van de wereld en bij te dragen aan de (inter) nationale veiligheid

AMBITIE

Na het behalen van de opleiding hoop ik veel operationele ervaring op te doen. Ik zou ooit graag werkzaam willen zijn op het gebied van terrorismebestrijding.

BEWONDERING

Ik heb veel bewondering voor mensen die altijd voor anderen klaar staan. Dit kunnen mensen in de zorg zijn, voor wie de patient centraal staat. Ook voor militairen en politieagenten, die met gevaar voor eigen leven de veiligheid van anderen waarborgen heb ik veel bewondering.

ERGERNIS

Ik erger mij aan het feit dat mensen in staat zijn enkel toe te kijken wanneer anderen slachtoffer worden van geweld. Vaak zijn de omstanders in de meerderheid, maar onderbreekt geen van hen het geweld.

BELANGRIJKE ERVARING

Voordat ik opkwam als adelborst heb ik, samen met mijn bokscoach, bokslessen en weerbaarheidstrainingen verzorgd voor diverse doelgroepen. Deze groepen varieerden van recreatieve boksers tot bijvoorbeeld jongeren met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). Hoewel zij dezelfde sport beoefenden, varieerde de manier waarop ik hen moest benaderen. Ik heb hier geleerd te schakelen tussen verschillende coachingstijlen.

MOTTO

Laat je hart je gids zijn en je verstand je raadsman.

TOEKOMSTPERSPECTIEF

One step at the time. Ik wil eerst van mijn blessure herstellen.

PENSIOEN

Voor de technische aspecten van het pensioen lees ik de website van de KVMO of het ProDef-bulletin nog eens goed door. Wat ik met mijn pensioen ga doen hangt af van wat 40(?) jaar bij de baas mij gaat brengen.

FAVORIETE WEBSITE

www.soldierfit.nl, voor functionele fitheid.

FAVORIETE FILM

Tropa de elite. Een prachtige film over de drugsoorlog in de favella's van Rio de Janeiro, corruptie en de verharding van politieagenten die lid willen worden van Rio's speciale politie eenheid.

KVMO

De KVMO staat in mijn ogen voor professionaliteit, verbondenheid en solidariteit.

SBN b.d. J.C. Kreffer

Van minuutblad naar

Ontwikkelingen bij de Dienst der Hydrografie in de afgelopen zestig jaar

Tekeningen J.C. Kreffer

Vanaf omstreeks 1880 tot 1939 werd het zeegebied van Nederlands Indië systematisch in kaart gebracht door opnemingsvaartuigen met hun bemanningen van de Koninklijke marine en de Gouvernementsmarine. Tijdens de Tweede Wereldoorlog stagneerde het werk en daarna werd de zelfstandige Republiek Indonesië uitgeroepen. Voor Nederland resteerde de zorg voor Nieuw Guinea, waar in 1951 een begin werd gemaakt met een reeks heropnemingen en nieuwe projecten.

Opnemingsvaartuig Hr. Ms. Luymes met uitgedraaide mast, Flamingobaai, 1955. (foto J.C. Kreffer)

Aanvankelijk werd gewerkt 'zoals voor de oorlog', zij het met enkele modernere middelen. Tijdens de jaren 50 en 60 zette de lijn met vernieuwingen geleidelijk door maar het werk bleef arbeidsintensief. Tot begin jaren 70 de computer het werk begon over te nemen en een ontwikkeling volgde, waaraan nog steeds geen eind is gekomen. De voortgang gedurende ruim 60 jaar wordt hier nader belicht.

De draad wordt weer opgepakt 1949-1952

Zestig jaar geleden had de Dienst der Hydrografie veel sporen van WO II grotendeels achter zich gelaten. Schout bij nacht Th.K. baron van Asbeck en zijn staf, bestaande uit officieren (inmiddels burgerambtenaren) van de voormalige Gouvernementsmarine, hadden echter nog hun handen vol aan het op gang brengen van het bedrijf. De tekenaars hadden er een groot aandeel in omdat het kaartenbestand van koperdruk naar het nieuwe offset procedé werd overgezet. De nieuwe kaarten kregen kleurtinten.

De vooroorlogse instructieboeken werden herschreven. Officieren met bestemming Nederlandse opnemingsvaartuigen of uitzending naar Nieuw Guinea, vergaarden hun kennis uit deze boeken. Met zelfstudie en *on the job* training werd de eerste na-oorlogse generatie opnemers opgeleid.

Er werd geadviseerd bij de nieuwbouw van twee opnemingsvaartuigen voor Nieuw Guinea, Hr. Ms. Luymes en Hr. Ms. Snellius. Met afmetingen 71x11x4 meter en een waterverplaatsing van 1350 ton volbeladen,

Met zelfstudie en on the job *training werd de eerste na-oorlogse generatie opnemers opgeleid*

huisvestten de schepen ruim honderd man. In Nieuw Guinea zouden daar 15 Papoea matrozen van de Dienst van de Scheepvaart (DVS) bijkomen, waarvoor in het achterschip een Papoeaverblijf was.
Er moesten instructies worden geschreven voor de uit te voeren opnames. Het betrof wensen van het Gouvernement en de Scheepvaart voor opname of heropname van voor de scheepvaart belangrijke gebieden als de Sorido Lagune (haven van Biak), de baai van

harde schijf

Manokwari, de rede van Sorong, Straat Selé en een groot deel van de Arafoerazee aan de zuidkust.

In 1951 werd aan deze taak begonnen met voor een groot deel ongeoefend personeel. Het is niet verwonderlijk dat vooroorlogse werkmethoden tot voorbeeld dienden, met middelen die inmiddels de nodige vooruitgang te zien gaven. Stoomsloepen kende men niet meer, het waren motorsloepen. Het handlood had plaats gemaakt voor het echolood, waarmee nu een continu beeld van de bodem werd verkregen. De Wild T2 theodoliet deed zijn intrede en voor rekenwerk had de logarithmentafel plaats gemaakt voor de Facit handrekenmachine. Niettemin was er nog veel overeenkomst met het vooroorlogse werk.

Arbeidsintensief maar avontuurlijk! 1952-1956

Ondanks de verbeteringen bleef hydrografie een arbeidsintensief werk, maar wel avontuurlijk! Om u een indruk te geven neem ik u mee naar een baai aan de noordkust van Nieuw Guinea.

Als we vanuit zee de kust aanlopen zien we enkel het groen van bomen. Dichterbij gekomen zien we strand, wat huisjes en een vlaggenmast met de driekleur, die het kantoor van de bestuursambtenaar markeert. Met behulp van radar en die ene vlaggenmast redden we het wel om in de baai ten anker te komen. Voor de opdracht, een kaart maken van het dieptebeeld van de bodem, komen we er niet ver mee. We zullen bakens op de wal moeten plaatsen waarop we de positie van de dieptemetingen kunnen vastleggen. En van die bakens moeten we de coördinaten vaststellen.
We gaan naar de wal en maken contact met de bestuursambtenaar en de dorpsoudste. De laatste wijst ons op een paaltje dat Hr. Ms. Tydeman in de dertiger jaren op het strand had geplaatst. In onze instructie wordt dat paaltje genoemd met coördinaten.

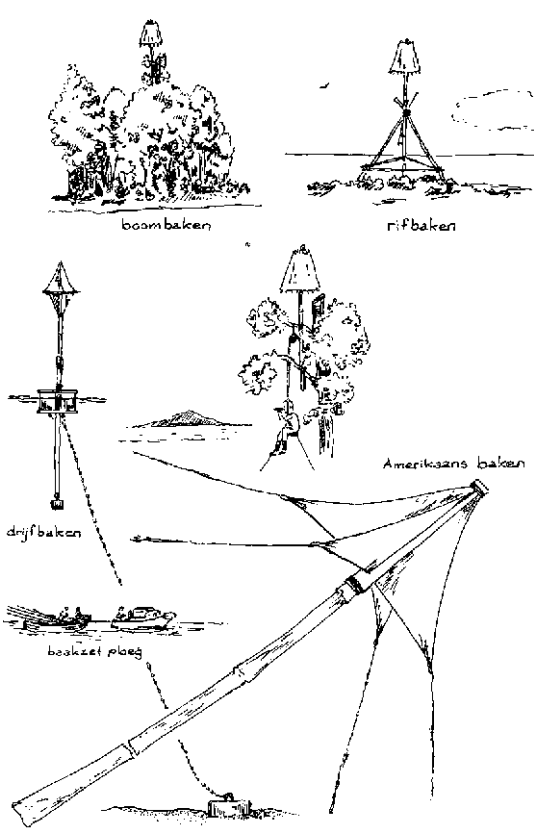

Op dit uitgangspunt kunnen we een driehoeksnet ‘bouwen’, waarvan de bakens de hoekpunten vormen. Na meten en berekenen worden ze in een constructieblad afgebeeld. Het is in twee zinnen gezegd, maar we zijn er enkele weken mee bezig. Op het strand wordt met theodoliet en basislat in stukken van omstreeks 75 meter de basis gemeten, tot een lengte van 1500 à 2000 meter. Zon, hitte en dorst, maar gelukkig klimt een Papoea matroos in een cocospalm om verse ‘klappers’ af te kappen en omlaag te gooien.
Terwijl de basis wordt gemeten worden de bakens geplaatst op de daarvoor in de kaart geplande posities. Dat is het werk van de baakzetploeg. Een motorsloep sleept een vlet met lange bamboes en het benodigde materiaal. Een officier, roerganger en enkele Nederlandse en Papoea matrozen vormen de ploeg.
De bakens moeten elkaar ‘zien’, wat betekent dat we op wat kapwerk van laag geboomte moeten rekenen, in de hoop niet tussen de rode mieren terecht te komen.
Hier op zand en koraal kunnen we een theodoliet opstellen, maar aan de zuidkust met veel modder is daarvan vaak geen sprake. Dan komt de meetsextant aan de beurt.

Het loden, zoals het dieptemeten wordt genoemd, kan bijna beginnen. Omdat dit bij wisselende waterstand plaats vindt, moeten we op de hoogte zijn van de waterbeweging, waartoe tegen een steiger een houten peilschaal wordt geplaatst, die elk half uur door een peilschaalwachter wordt afgelezen. Met deze gegevens

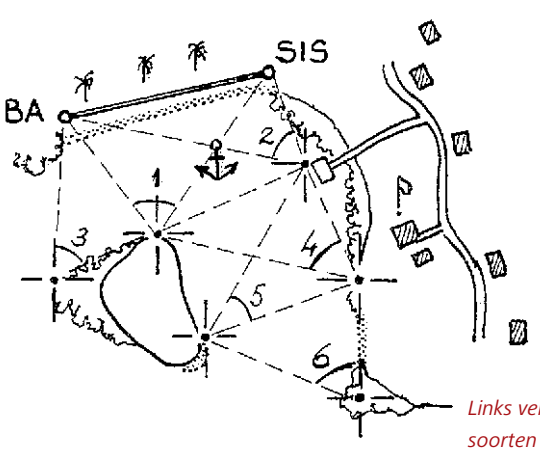

Links verschillende soorten bakens, rechts het driehoeksnet.

worden de gemeten diepten gereduceerd, d.w.z. teruggebracht naar een referentievlak.

Om 7 uur 's ochtends en geen minuut later steken de lodingsloepen af, bemand met twee officieren, een roerganger, opschrijver, machinist en een matroos als leerling. Rechte lijnen worden gevaren, zoveel mogelijk loodrecht op het diepteverloop, 200 meter uiteen bij een schaal van 1: 25 000. De twee officieren meten elke 1½ à 2 minuten met een lodingsextant twee hoeken van drie opeenvolgende bakens, waarmee de positie vast ligt en wordt geconstrueerd in het sloepsblad. De opschrijver noteert de tijd en geeft de positie een nummer, dat correspondeert met de aantekening op de echoloodrol. Omstreeks 12 uur een half uur pauze, waarna het werk doorgaat tot een zodanig tijdstip dat de ploeg om 6 uur aan boord is. De volgende dagen herhaalt dit zich, tot na één of meerdere weken het werk is voltooid.

Aan de zuidkust was sinds 1956 een nieuwe ontwikkeling gaande

De lodingtochten worden in het constructieblad getekend, waarna het patroon van lijnen wordt overgenomen in het minuutblad, waarop de commandant uiteindelijk de dieptecijfers tekent vanaf de echoloodrol. Aan het eind van de opname werd dit kostbare 'juweel' in de tekenkamer tentoongesteld voor de gehele bemanning. In gebieden met rif- of rotsformaties kan het voorkomen dat tussen twee slagen, die 200 meter uit elkaar liggen, een gevaarlijke ondiepte voorkomt. In de tijd dat er geen side-scan sonar of *multibeam* echoloden waren, was dreggen de enige mogelijkheid om te weten of het vaarwater veilig was. Daarbij werd door twee dregboten een samenstel van dunne staaldraden, opgehouden door boeien en afgesteld op een bepaalde diepte, met een snelheid van 1½ mijl per uur door het water getrokken. Maandenlang werd dit werk ten westen van de Vogelkop gedaan om een veilige vaarroute te verkrijgen. Het resultaat van het dreggen kwam op een Dregminuutblad.

Nieuwe ontwikkelingen 1956-1970

Terwijl aan de noordkust het opnamewerk nog op de 'ouderwetse' manier doorging, was aan de zuidkust sinds 1956 een nieuwe ontwikkeling gaande. De Arafoerazee was een onderdeel van de route van het internationale scheepvaartverkeer van de Koraalzee naar Singapore en de Aziatische kust. Dat vroeg om betrouwbare kaarten en dat kon van de Arafoerazee nog niet worden gezegd. In kaart gebracht op stersbestekken, die vaak werden gehinderd door veelvoorkomende bewolking, was de betrouwbaarheid mager.

In de Noordzee vond de scheepvaart omstreeks 1950 zijn weg met het radioplaatsbepalings-systeem Decca. Al snel was daar een '*Survey*' -uitvoering van, waarmee o.a. Shell in Groenland en Nigeria werkte. Met medefinanciering van het Ministerie van Overzeese Zaken werd besloten deze Survey Decca aan de zuidkust te gebruiken, te beginnen nabij Merauke. Begin 1956 werden de zenders geplaatst in Merauke, Erambo en Kimaan en de posities vastgelegd d.m.v. astronomische waarneming. De Deccastations werden ingericht met woon- en werkruimte voor Engels personeel.
Steeds sneller veranderden de middelen voor plaatsbepaling en dieptemeting. Afstandmeting met de Tellurometer voor afstanden van 150 m. tot 30 à 40 km. met een optimale afstand van rond de 20 km. Decca Hi-Fix en Decca Sea-Fix. De ontwikkeling van apparatuur raakte in een stroomversnelling want inmiddels was hydrografie niet uitsluitend meer het terrein van de zeekaartenmakers. Er verscheen het fenomeen *off-shore,* begonnen in de Golf van Mexico en in 1964 een opkomend begrip in de Noordzee. Het begon dat jaar met proefboringen op het Britse deel van het continentaal plat. Hoewel het nog enkele jaren duurde voordat de *off-shore* industrie goed op gang kwam, ontstond er een groot aantal bedrijven, die apparatuur ontwikkelden en leverden

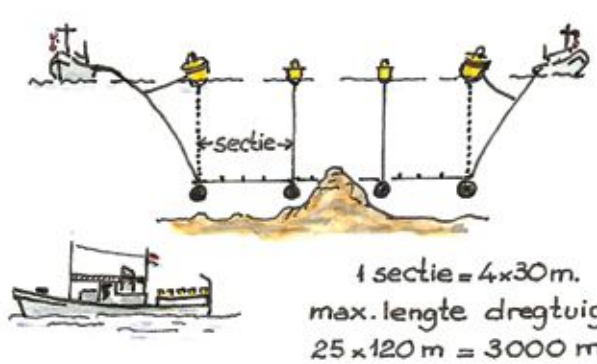

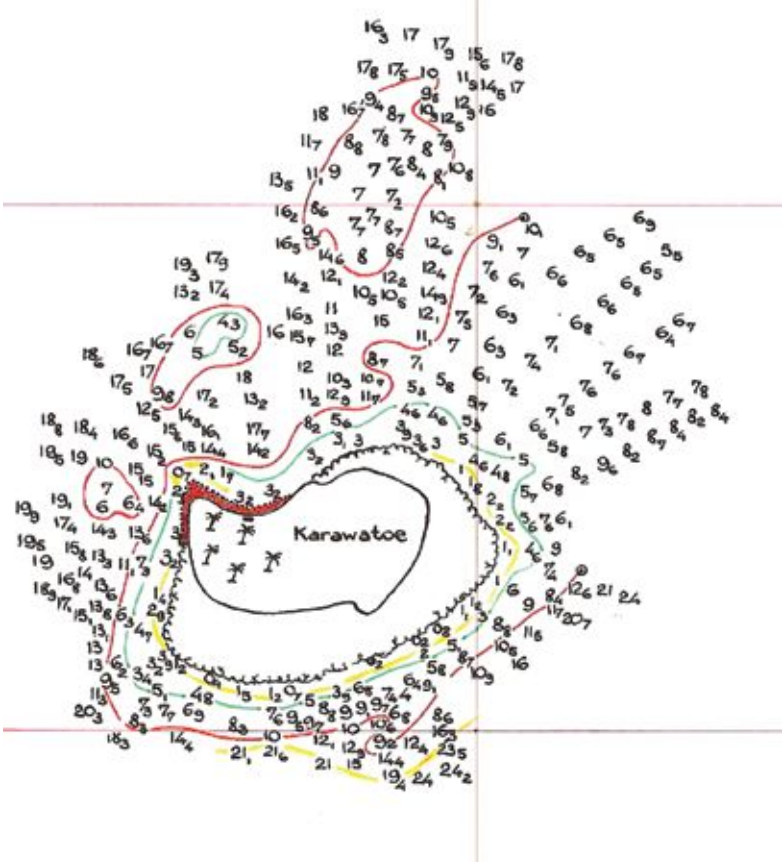

Links het dregtuig, rechts het met de hand vervaardigde minuutblad met het patroon van lijnen en de dieptecijfers.

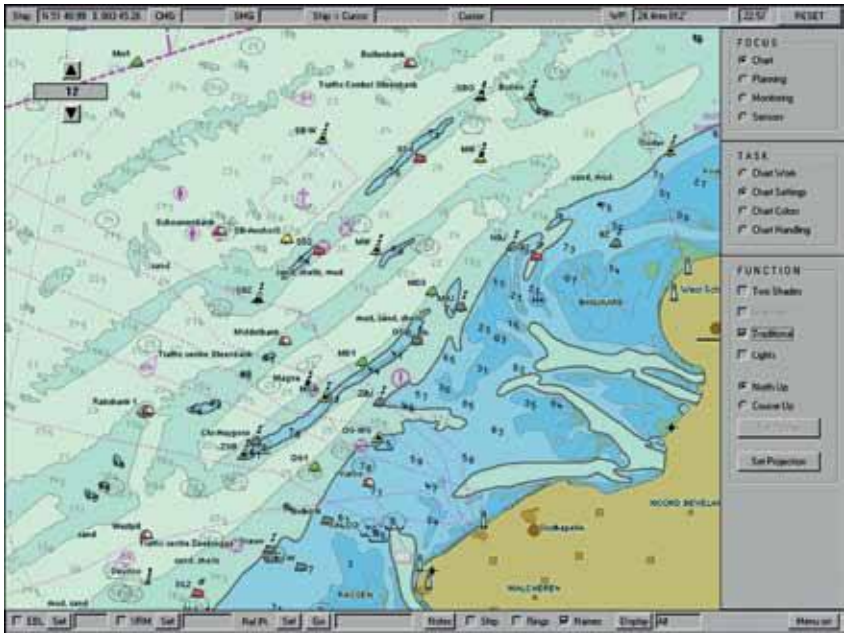

De Electronic Navigational Chart*, ontwikkeld rond 1980. (foto Dienst der Hydrografie)*

op het gebied van bodemonderzoek, dieptemeting en plaatsbepaling. Was er voldoende deskundigheid? Na enkele onbevredigende pogingen om structuur te geven aan de opleiding van officieren, werd in 1971 gekozen voor de opleiding bij de *Hydrographic School* in Plymouth. Nog steeds worden officieren opnemer daar geschoold in de *Basic* en *Long Course*. Voor de 'burgersector' kwamen opleidingen bij de Hogere Zeevaartschool Amsterdam en in Engeland bij de *North East London Polytechnic*.

Niets meer als voorheen 1970-2000

De woorden computer en automatisering werden een begrip. In 1969 kreeg een kleine groep onder leiding van Berend Buis (Luteyn en Crince) de opdracht om ***het ontzettend arbeidsintensieve werk dat hydrografie met zich meebracht*** te automatiseren aan boord van de Snellius. Het doel, minuutbladen aan boord maken, werd niet bereikt maar er werd veel geleerd om te worden toegepast op de nieuwe Noordzee-opnemers Buyskes en Blommendal, die in 1973 in de vaart zouden komen en werden uitgerust met HYDRAUT. In plaats van minuutbladen aan boord te tekenen, werd de data opgeslagen om op het Bureau te worden verwerkt tot minuutbladen. Het was een complete revolutie en er was geen overeenkomst meer met het werk van de jaren vijftig.
In 1977 werden basisprogramma's ontwikkeld ten behoeve van de kartografie, wat inhield het vervaardigen van kaartranden, kaartnetten, hyperbolische patronen en boeien. De tekenaar moest zich geheel andere vaardigheden eigen maken. De volgende stap was automatische diepteselectie en vervaardiging van dieptelijnen.
Een logisch vervolg was een elektronische kaart, waar mijn opvolger SBN Van Opstal zich volledig voor inzette. De *Electronic Navigational Chart* (ENC) bevat de kaartdata die mag worden gebruikt ter vervanging van de papieren zeekaart. ECDIS, het *Electronic Chart Display and Information System* integreert alle relevante navigatie en kaartinformatie en stelt deze selectief ter beschikking aan de gebruiker. Onder de paraplu van de Internationale Hydrografische Organisatie (IHO) werd onder leiding van Van Opstal een standaard ontwikkeld voor ECDIS.

Searider, avontuurlijk en zinvol

Bij de komst van Zr. Ms. Rotterdam in 1998 bleek er behoefte aan te bestaan om bij amfibische operaties mogelijke landingstranden en de vaarroutes er naartoe te vinden en in kaart te brengen. Dit leidde binnen de NAVO tot het REA-concept: *Rapid Environmental Assesment* operaties om snel, accuraat en gedetailleerd een *Recognised Environmental Picture (Maritime)* (REP(M)), op te bouwen en te verspreiden.

Medio 2008 werd het *Maritime Environmental Information Centre* (MEIC) opgericht, dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van de Nederlandse bijdrage aan REA. Hiervoor kunnen naast meteorologisch/ oceanografische- twee hydrografische *sea-rider teams* worden ingezet. In het najaar van 2013 voer zowel met Zr. Ms. Rotterdan als met Zr. Ms. Johan de Witt een team mee voor de operaties *Ocean Shield* en *African Wind*. Hierbij werden *surveys* uitgevoerd rond de Hoorn van Afrika en in West Afrika voor de kusten van Nigeria en aangrenzende interesse gebieden.

Hydrografie anno 2013

In 2004 kwamen twee nieuwe Hydrografische Opnemingsvaartuigen (HOV's) Zr. Ms. Snellius en Zr. Ms. Luymes in de vaart. Hun kleur is grijs, maar niet alleen de kleur is anders dan voorheen. Bemanning, bedrijfsvoering en instrumentarium verschillen aanzienlijk.

Les aan Nigeriaanse collega's, 2013. (foto Dienst der Hydrografie, ministerie van Defensie)

De schepen zijn 81,42 m. lang, 13 meter breed en hebben een diepgang van 4 meter. Ze meten 1875 ton en de maximum snelheid bedraagt 12 knopen.
Voor het reguliere opnamewerk bestaat de bemanning uit 21 personen, waarvan vier of vijf belast met hydrografisch werk in de functies: Commandant, oudste officier en 1e hydrograaf (H I), 2e hydrograaf (H 2) en drie wachtofficieren, waarvan twee opnemer. Voorts zijn er twee sergeanten, zeven korporaals en zes matrozen (TD,LVD en ODND). Over de twee schepen rouleren drie bemanningen, waarmee wordt gestreefd 420 zeedagen te maken.
Welke middelen staan hierbij ter beschikking? De positiebepaling wordt gedaan met het *Global Positioning System* (GPS), waarmee door bepaalde aanvullingen, wereldwijd de positie met een decimeter-nauwkeurigheid kan worden bepaald. De scheepsbewegingen worden gecorrigeerd met de *Motion Reference unit* (MRU).

Medio 2008 werd het
Maritime Environmental Information Centre
(MEIC) opgericht

De diepgang, die in de loop van de tijd verandert (olie en water worden verbruikt) wordt door het *Draught Measurement System* (DMS) dagelijks tot op centimeters nauwkeurig gemeten. Achterop het schip staat de *Moving Vessel Profiler* (MVP). Ieder kwartier wordt deze verzwaarde sensor aan een datakabel afgevierd, waarmee de geluidssnelheid in de gehele waterkolom wordt gemeten.
De sensoren zijn het *Echolood (12,38 en 200 kHz),* het *Multibeam echolood,* de *Side-scan sonar* en de *Magnetometer.* Met een vaart van maximaal 9,7 knopen kan met het *Multibeam* echolood een padbreedte worden gehaald van ongeveer 200 meter, waarbij op iedere vierkante meter van de bodem meerdere metingen worden verricht.
De side-scan sonar wordt op een vaste hoogte van 15 meter boven de zeebodem gesleept. De magnetometer wordt op ongeveer 200 meter achter het schip gesleept, buiten de invloed van het magnetisch veld van het schip. Door een of meerdere getijmeters in of nabij het werkgebied te leggen kan tijdens de opname de waterstand worden opgenomen, waarmee de reductie wordt uitgevoerd. De getijmeter is de Noorse Tide-recorder model TD 304. Al deze systemen zijn nauwkeurig op elkaar afgestemd dmv uiterst nauwkeurige tijdmeting.

Datamanagement speelt een belangrijke rol in het geheel. Alle opgenomen data komt initieel op computers op de brug terecht. De 2e hydrograaf zorgt vanuit zijn taak als datamanager ervoor dat deze data iedere dag veilig via het netwerk naar een dataserver wordt verplaatst. Aan de hand van het opnamebeleidsplan wordt door HYDR/OPS de jaaropdracht geschreven. In overleg met OPS kiezen de commandanten en hun eerste hydrografen hun werkgebied, rekening houdend met de prioriteiten gesteld in de jaaropdracht. De 1e hydrograaf bepaalt het opnameplan, dat wordt uitgewerkt door de 2e hydrograaf.

Na afronding van de opdracht neemt de commandant met de 1e en 2e hydrograaf de data door in de *Hydrographic Processing Room* (HPR). Na zijn goedkeuring wordt het hydrografisch rapport aan de Chef der Hydrografie verzonden en volgen de data op een harde schijf van 500 GB 'by safe hand' naar Hydrografie.

Overdenking van een oud(e) opnemer

Wie kan zich nog voorstellen anderhalf jaar van huis te zijn zonder e-mail en sms? Sporadisch werd getelefoneerd via Radio Scheveningen. Hoofdzaak waren de brieven; post was heilig. Maar dat alles werd vergoed door de fantastische specialisatie, waarvoor we ons ten volle inzetten.
De huidige leef- en werkomstandigheden zijn drastisch veranderd, maar met de middelen van nu voert de huidige hydrograaf in mijn ogen met dezelfde bezieling zijn of haar taak uit. Door de werkwijze met 3 bemanningen voor 2 schepen, waarmee rond de klok wordt gewerkt, wordt efficiënt gebruik gemaakt van de kostbare middelen.
De toename van productie is onvoorstelbaar. Zoals collega Hans van Opstal, die de ontwikkelingen bleef volgen, opmerkte: 'Tegenwoordig meet en verwerkt men meer lodingen in 5 minuten, dan jij en ik samen in onze hele loopbaan handmatig hebben gedaan'. Met het toenemende gebruik van *airborne laser bathymetry* en *satelite bathymetry* is het einde nog niet in zicht.

SBN b.d. J.C. Kreffer was van 1 juni 1977 tot 1 juli 1983 Chef der Hydrografie.
Van 1979 tot 1986 was hij voorzitter van de Nederlandse Raad voor Zeeonderzoek. In 1983 en 1984 *President of the Hydrographic Society* (VK). Hij was medeoprichter van de *'Netherlands Branch'* van de *Society*, waarvan hij van 1983 tot 1991 voorzitter was.

Met dank aan schout-bij-nacht b.d. L.H. van Opstal voor zijn advies en LTZ 2 OC S.R. Maureau BSc, medewerker HYD/OPS bij de Dienst der Hydrografie, die mij de gegevens leverde voor Hydrografie anno 2013.

Literatuur

- J.A. Schüller, LTZSD 2 KMR 1874 – 1949, 'De maritieme Cartografie en de ontwikkeling van het Hydrografisch Bureau', *Marineblad* -59e jaargang, nummer 7, december 1949.
- H.Th. de Booy, '*Eenzame tropenzeeën, met de Halmaheira tussen eilanden en riffen',* uitgeverij Meulenhoff, Amsterdam 1957.
- A.G. Vromans, KTZ b.d., '*De mensen en de schepen van de hydrografie in Nederlandsch Indië'*, Bureau Militaire Historie 1967.
- J.C. Kreffer, LTZ1,De Koninklijke Marine in Suriname, *Marineblad* 1970, blz 329 t/m 354.
- '*Met lood en lijn'*. Catalogus van de tentoonstelling ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de afdeling Hydrografie van het Ministerie van Defensie (Marine)in het Maritiem Museum 'Prins Hendrik' te Rotterdam, 1974.Uitgegeven door de Chef der Hydrografie.
- J.C. Kreffer, SBN, Hydrografisch opnemer, een weinig bekende loopbaan binnen de Koninklijke Marine, *Marineblad* 1979, blz 317 t/m 322.
- H.N.B. Roels, KTZ b.d., '*Toppi's in de tropen, herinneringen van een Hydrograaf aan Nieuw Guinea (1954-1960)'*, uitgeverij De Bataafse Leeuw, 2004.

Op 31 maart jl. vond de eerste KVMO *Maritime Shipping Game* plaats, georganiseerd door de Werkgroep KMR/Elders Actieven.

Operation Hotbed

Verslag van de KVMO *Maritime Shipping Game*

Deelnemers aan de eerste KVMO Maritime Shipping Game. (foto Leendert van de Rent, Maritiem Nederland)

Het hoofddoel van de *wargame* was het bijeenbrengen van zeer diverse spelers uit het maritieme domein en hen uit te dagen hun kennis en ervaring op interactieve wijze te ontsluiten, ten bate van een Hollands Glorie project voor de kust van West-Afrika. Een afgeleid doel was het verdiepen, verbreden en verbinden van inzichten en het netwerk van de deelnemers.

28 deelnemers verzamelden zich op het hoofdkantoor van Damen Shipyards in Gorinchem om, conform de waarschuwingsorder, gereed te zijn voor de briefing van *Operation Hotbed*. Bij het baksgewijs bleek de variëteit in achtergronden van de deelnemers veelbelovend voor de *gameplay*: een bijzondere mix van actief dienende officieren, reservisten en 'vreemde eenden in de bijt' met een maritieme belangstelling of specialisatie. Een kleine selectie: een oud commandant van een fregat, een directeur van een militair museum, een topambtenaar van de gemeente Rotterdam, een adviseur van het Havenbedrijf Amsterdam, een oud straaljagerpiloot, en KMRs uit het bedrijfsleven met Technische natuurkunde en bedrijfskunde als achtergrond.

In de briefing werd duidelijk waar het deze middag en avond over zou gaan: een *game* in 3 ronden over het ontwikkelen van *Courses of Action* rond een groot en omvangrijk *offshore* project, waarbij zowel commerciële als veiligheidsbelangen nu en in de nabije toekomst een rol zullen spelen. De *game* commandant, KTZ Niels Woudstra, gaf in zijn *commander's intent* aan uit te zien naar concrete en verassende ideeën die bij gaan dragen aan het duurzaam en veilig exploreren en exploiteren van olievelden in de West-Afrikaanse regio.
De *warming up*-ronde bestond uit het maken van een *Strategic Square*: welke partijen zijn actief in het gebied en wat is hun invloed? Actoren en factoren werden in kaart gebracht. Gaande weg werd in 3 teams het beeld opgebouwd en aan de *game* commandant gepresenteerd. Vervolgens kregen de deelnemers een korte presentatie van experts op het gebied van inlichtingen.
In ronde 2 kregen de teams de opdracht om zich in te leven in het perspectief van mogelijke tegenstanders van het project. Het was mooi om te zien hoe een consultant op het gebied van *risk management* zich uit kan leven in de rol van Piet Piraat en de secretaris van de KVMO met een beginnende baard zich presenteert als aspirant terrorist van een lokaal opererende afscheidingsbeweging.

Ronde 3: *Blue Teaming*. In korte tijd presenteerden de teams hun aanbevelingen om - in lijn met de *commander's intent* en kosteneffectief - het project in het hotbed voor de kust van Angola te versterken en te bestendigen naar de toekomst toe. Het was interessant om te zien hoe de input van een maritiem georiënteerde jurist, gecombineerd met de ervaring van *security* ondernemers op zee, experts op het gebied van havenontwikkeling en inlichtingen en een gezonde dosis boerenverstand in zeer korte tijd tot bruikbare ideeën leidden.

After action review

De commandant was tevreden. Hij kon terugzien op een gedegen, gedreven en creatieve inbreng van zijn staf-officieren. In de AAR (*after action review*) kwam naar voren dat het format van het bijeenbrengen van spelers met een uiteenlopende achtergrond, op een mooie locatie, in een plaatje dat relevant en realistisch is, leidt tot onverwachte en onvermoede scherpe inzichten die bruikbaar zijn bij de verdere besluitvorming, wellicht ook binnen de KVMO. De Werkgroep KMR/ Elders Actieven dankt gastheer Damen voor de gastvrijheid en alle aanwezigen voor hun inzet en spel. Wordt vervolgd.

Werkgroep Postactieven

Uit de vergadering van 26 maart 2014

De vergadering van de Werkgroep Postactieven (WGPA) heeft zich gedurende de afgelopen jaren getransformeerd in een 'vast format'.

Allereerst de mededelingen vanuit het Hoofdbestuur, daarna recente ontwikkelingen op het gebied van LOM/UKW, Pensioenen, Ziektekostenregelingen etc.. Zo ook tijdens de vergadering van 26 maart jl..

Ook stond op de agenda de stand van zaken rond de voorbereidingen van diverse KVMO-evenementen, die de WGPA organiseert. Zo kwamen aan de orde de voorbereidingen van het Maritiem Evenement 2014 (die op 2 september 2014 plaats zal vinden), van de 64-jarigendag 2014 (op 9 oktober 2014) en van de 4e KVMO Veteranendag (op 19 maart 2015).

Met betrekking tot de voorbereidingen van het Maritiem Evenement is er inmiddels een conceptprogramma, dat zal worden 'getest' door de subwerkgroep vanuit de WGPA, die een en ander heeft voorbereid. Naar verwachting kunt u de uitnodiging voor deelname aan het Maritiem Evenement in mei tegemoetzien.

OHRA Direct geregeld

OHRA biedt soelaas

Beëindiging collectiviteitskorting FBTO per 1 juni 2014

Afbouwregeling FBTO

- De groepskorting en andere afspraken voor de KVMO-leden worden gestopt per verlengingsdatum van de verzekering. Dat is de eerstvolgende verlenging na de einddatum van het contract;
- De stopzetting gaat in na 1 juni 2014 voor de contracten die na die datum moeten worden verlengd;
- Bij een verlengdatum vóór 1 juni 2014 wordt het contract een jaar met korting verlengd. U heeft daardoor op dit moment voor schadeverzekeringen op zijn minst nog ongeveer 2 maanden, voor u met een gewijzigde premie wordt geconfronteerd;
- Voor zorgcontracten loopt de korting door tot het einde van het jaar.

Heeft u een schadeverzekering (met een contract van 12 maanden!) langer dan één jaar geleden afgesloten, dan kunt u de polis per direct opzeggen. Bij de meeste verzekeraars moet u wel rekening houden met een opzegtermijn van één maand.

Bent u lid van de Vereniging Eigen Huis? Dan kunt u uw FBTO-korting behouden via het collectief van deze vereniging.

Alternatieve collectieve ledenvoordelen KVMO

De KVMO biedt aantrekkelijke aanbiedingen en collectiviteitskortingen aan bij OHRA, Prinsenland , Interpolis en Inter Assure (Caribisch gebied).

Om het leed te verzachten kan OHRA elke 'nieuwe' klant (ongeacht het aantal afgesloten verzekeringen) een exclusieve aanbieding doen die zal verschijnen in het ProDef-bulletin nr 3, dat is meegestuurd met dit Marineblad.

Zie ook onze ledenvoordeelpagina op **www.kvmo.nl** voor de codes en de voorwaarden. Voor uw zorgverzekering kunt u natuurlijk ook terecht bij het, mede door de KVMO opgerichte Zorgzaam.

Reünie

Op 24 oktober 2014, van 11.00 tot 15.00 uur, zal er een reünie gehouden worden voor de bemanning van Hr. Ms. Utrecht 1961/62 NNG.
Deze zal plaatsvinden in het gebouw MOOC, Spoorstraat 56, 1781 JH te Den Helder.

De kosten bedragen € 21,00. Indien u wilt deelnemen kunt u dit bedrag overmaken op rekening NL39ABNA 0599551904, t.n.v. K. Budde, o.v.v. Reünie.
Opgave tot uiterlijk 10 oktober 2014 via tel: 0621267043 of via mail: **kbudde@quicknet.nl**

IN MEMORIAM

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

Mevrouw **A. Turkesteen-Rot** († 7 april 2014)
LTZ1 b.d. **M.W. Buskens** († 4 april 2014)
LTZV2 KMR **A. Govers** († 20 maart 2014)
LTZ 2 OC b.d. **J.C.J. Lodder** († 7 maart 2014)
KTZ b.d. **H.J. Maas** († 5 maart 2014)
LTZVK 2 OC b.d. **J. Hoogenboom** († 6 januari 2014)
KLTZAR b.d. **C.M. de Koning** († oktober 2013)
KLTZT b.d. **J. Pruntel** († 29 september 2013)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hun veel sterkte toe

Afdelingsactiviteiten eerste helft 2014

AFDELING NOORD

6 mei
3 juni **Postactieve bijeenkomsten**
Locatie : Marineclub, Den Helder
Aanvang : 17.30 uur

4 mei **Kranslegging bij monument**
'Voor hen die vielen'
Locatie : Den Helder
Aanvang : 11.00 uur

26 mei **Afdelingsvergadering, bespreking Beschrijvingsbrief**
Locatie : Marineclub, Den Helder
Aanvang : 16.00 uur

AFDELING MIDDEN

17 juni **Bijeenkomst met aansluitend borrel**
Locatie : Plein-Kalvermarkt Complex, Bruin Café, Den Haag
Tijd : 17.00-19.00 uur

AFDELING ZUID

23 mei **Barbecue (KVMO)**
Locatie : de Merelhoeve
Aanvang : 18.00 uur

17 juni **Dag met Belgische collegae (KVEO)**
Locatie : n.o.t.g.
Aanvang : n.o.t.g.

Opmerking: de activiteiten staan open voor KVMO leden, ook als een andere vereniging de organisatie verzorgt.

DE DEADLINE VOOR HET AANLEVEREN VAN KOPIJ VOOR DE RUBRIEK KVMO-ZAKEN VOOR HET JUNINUMMER IS 26 MEI 2014.

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

KVMO

Ere-leden:
KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann
KOLMARNS b.d. A.H.P. Knoppien
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek

Hoofdbestuur:
Voorzitter:
KLTZ ing. M.E.M. de Natris
Vice-voorzitter:
KOLMARNS J. de Wolf MSc.
Secretaris:
LTZ 2 OC M.M.H. Heijligers
Penningmeester:
KLTZA H.M.J. van de Burgt

Namens Afdeling Noord
Vacant
Namens Afdeling Midden
KLTZ ing. W.P. Groeneveld
Namens Afdeling Zuid
KLTZ b.d. K.F.J. Henkelman
Namens Werkgroep Postactieven
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang
Namens Werkgroep Elders Actieven
MAJMARNS KMR drs. H. Steensma
Namens Werkgroep Jongeren
LTZT 2 OC B.A. Meere Bsc

Afdelingsbesturen:
Noord:
KLTZ P.J. van Maurik
LTZE 2 OC dr. ir. W.L. van Norden

Midden:
KLTZ ing. W.P. Groeneveld
KLTZE ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang

Zuid:
KLTZ b.d. K.F.J. Henkelman
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZSD A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons (postactieven)
KLTZT T.S. van Tongeren

Caribisch Gebied:
KLTZA drs. P.J. van Roon

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : **info@kvmo.nl**
W : **www.kvmo.nl**

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (**www.onderlingebijstand.nl**). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat KVMO.

100 AV KVMO

100e Algemene Vergadering • 24 juni 2014

Symposium KVMO

Thema ‘Met innovatie de toekomst in’

Inleiding **Adjiedj Bakas** • trendwatcher, spreker en auteur

Gastsprekers **Jan Willem Maas** • Senior Partner & Managing Director, The Boston Consulting Group
Wilfried Post • Senior Research Scientist Human Factors,TNO

Aanvang 13.30 uur
Aanmelden **ga naar www.kvmo.nl/algemene-vergadering**

Locatie KIM, Zaaltje Korps Adelborsten
Het Nieuwe Diep 8, 1781 AC Den Helder

Koninklijke Vereniging van Marineofficieren | www.kvmo.nl | info@kvmo.nl